

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 แนวคิด รูปแบบ และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครมีกิจกรรมในการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครหลากหลายรูปแบบ ทั้งเป็นรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

1. รูปแบบที่เป็นทางการ คือหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ถือกำเนิดพร้อมกับองค์กร”สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร”

2. รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ คือหลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม หลักสูตรสัมผัสชุมชน หลักสูตรเรียนรู้ร่วมกันสรรค์สร้างชุมชน หลักสูตรเสริมความรู้นักศึกษาอาสาพัฒนาชุมชน

สำหรับหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการนี้ สำนักบัณฑิตอาสาสมัครมีข้อจำกัดในการดำเนินงานหลายประการ ประการที่สำคัญที่สุดคืองบประมาณ ดังนั้นสำนักบัณฑิตอาสาสมัครจึงต้องจัดลำดับความสำคัญของหลักสูตรและเลือกจัดบางหลักสูตรในแต่ละปี สำหรับหลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม และหลักสูตรสัมผัสชุมชนเป็นหลักสูตรที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัครจัดต่อเนื่องเสมอมา

การนำเสนอผลการศึกษาค้างนี้ จะนำเสนอหลักสูตรที่เป็นทางการคือหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) และหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ คือหลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม และหลักสูตรสัมผัสชุมชน

4.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)

1).แนวคิดการจัดหลักสูตร

หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้

“บัณฑิตอาสาสมัครได้เรียนรู้สังคมจากสภาพความเป็นจริงและเพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจสังคม ชนบท ศึกษาแนวคิดการพัฒนาชนบทรวมตลอดถึงการเรียนรู้เครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน”

จากการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังกล่าว มาจากแนวคิดการศึกษาและการบริการ (Study and Service) เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร

*ศึกษา (Study) บัณฑิตอาสาสมัครได้ไปศึกษาสภาพสังคมที่เป็นจริง

*บริการ(Service) บัณฑิตอาสาสมัครได้บริการชุมชนตามโครงการปฏิบัติงานสนาม

ดังนั้นหลักสูตรจึงมีการจัดการศึกษาดังนี้คือ

1. การจัดการเรียนการสอน

จากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) สรุปได้ว่าหลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้บัณฑิตอาสาสมัครได้ศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจสังคม ชนบท บังเกิดสำนึกความรับผิดชอบ และมีความสามารถในการทำงานเพื่อส่วนรวม ด้วยการให้โอกาสศึกษาเรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงมีลักษณะเป็นการเตรียมความพร้อมในภาควิชาการ เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครมีความรู้ ความเข้าใจ หลักแนวคิดทฤษฎีทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองต่าง ๆ พอที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น และสามารถพิจารณา ศึกษาวิเคราะห์เพื่อการทำสารนิพนธ์ได้ นอกจากนี้ยังมีการเตรียมความพร้อมให้บัณฑิตอาสาสมัครมีความเข้าใจและมีความสามารถในการปรับตัว เข้ากับวิถีชีวิตของชาวชนบทและมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถเฉพาะบางประการที่จะนำไปใช้ในการทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชนบท

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) จึงประกอบด้วยภาคการศึกษาใหญ่ ๆ 3 ภาค คือ

1.1 ภาควิชาการ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งปรับความรู้พื้นฐานระดับปริญญาตรีของบัณฑิตอาสาสมัครที่มีความแตกต่างหลากหลายในสาขาวิชาให้มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีทางสังคม การเมืองในระดับพื้นฐานมีความเข้าใจลักษณะสังคมไทยและสังคมชนบท รวมทั้งได้เรียนรู้กระบวนการศึกษาชุมชน

การอบรมภาควิชาการ (17 สัปดาห์)นี้ บัณฑิตอาสาสมัครศึกษางานรายวิชา 5 รายวิชา คือ วิชาความรู้ว่าด้วยสังคมไทย การพัฒนาชนบทไทย การศึกษาวิจัยทางสังคม จิตวิทยา สังคม และเทคนิคการทำงานในชนบท

ใน 2 วิชาแรก คือ วิชาความรู้ว่าด้วยสังคมไทย และการพัฒนาชนบทไทยเป็นการให้ความรู้แก่บัณฑิตอาสาสมัครในภาพกว้างเพื่อจะได้เข้าใจบริบทของสังคมไทยและการพัฒนาที่มีมาอย่างต่อเนื่องและส่งผลจนถึงปัจจุบัน สำหรับใน 3 วิชาต่อมาคือการศึกษาวิจัยทางสังคม จิตวิทยาสังคม และเทคนิคการทำงานในชนบท จัดเพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครมีเครื่องมือและมีทักษะในการเรียนรู้ เข้าใจสังคมและสามารถทำงานร่วมกับชุมชนที่เข้าไปศึกษาได้อย่างเป็นประโยชน์และก่อให้เกิดสำนึกที่ดีต่อชุมชนและตนเอง

นอกจากนี้ระหว่างการอบรมภาควิชาการ ได้กำหนดให้บัณฑิตอาสาสมัครพักค้างร่วมกัน ณ ศูนย์ฝึกอบรมของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร รังสิต เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และฝึกฝนการอยู่ร่วมกัน ฝึกการทำงานร่วมกันนอกจากนี้ยังมีกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมและทักษะชีวิตเป็นการเตรียมตัวสำหรับการปฏิบัติงานสนามในหมู่บ้านอีก 7 เดือนข้างหน้า กิจกรรมต่าง ๆ

เช่นกิจกรรมฝึกพูด การฝึกนำการประชุม ฝึกการจับประเด็น ฝึกการนำเสนอเรื่องราวและฝึกการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ในช่วงการอบรมภาควิชาการนี้ การจัดการเรียนรู้จะเน้นให้บัณฑิตอาสาสมัครได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จึงมีการพานักศึกษาไปศึกษาดูงานตามประเด็นร้อนของสังคมเป็นระยะในแต่ละรายวิชาไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง นอกจากนี้ก่อนลงปฏิบัติงานสนาม ยังได้มีการจัดให้นักศึกษาไปทดลองใช้ชีวิตในหมู่บ้านชนบท ประมาณ 2 อาทิตย์เป็นการฝึกการปรับตัว ฝึกการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และฝึกการบริการชุมชนให้พร้อมก่อนลงปฏิบัติงานสนามจริง

นอกจากการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครมีความรู้ความสามารถทางด้านทฤษฎีและทักษะบางประการแล้ว สำนักบัณฑิตอาสาสมัครยังได้จัดการเรียนการสอนในลักษณะที่เป็นการจัดการอบรมแบบเข้ม เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครมีความรู้ ความเข้าใจ บังเกิดความมั่นใจในการทำงานและใช้ชีวิตในชุมชนชนบทการจัดการศึกษาในส่วนนี้คือ การจัดการเรียนการสอน ลักษณะวิชาเฉพาะเพื่อการปฏิบัติงานภาคสนาม

1.2 ภาคปฏิบัติงานสนาม สำนักบัณฑิตอาสาสมัครกำหนดให้บัณฑิตอาสาสมัครทุกคนต้องปฏิบัติงานภาคสนามในชนบทที่ห่างไกล ขาดแคลนบุคลากร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคนได้ฝึกการปรับตัวใช้ชีวิตในชนบททำงานร่วมกับชาวชนบท และศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ สภาพความเป็นจริงที่ปรากฏในชนบทโดยอาศัยหลักแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนในภาควิทยากรก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม

การปฏิบัติงานสนาม กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของหลักสูตรนี้ เนื่องจากบัณฑิตอาสาสมัครจะได้ใช้โอกาสนี้ในการพัฒนาตัวเองภายหลังจากได้เข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมมาระยะหนึ่งแล้วว่าบัณฑิตอาสาสมัครจะสามารถศึกษา เรียนรู้และเข้าใจสังคมตามความรู้ที่ได้รับในช่วงการเตรียมความพร้อมได้มากน้อยเพียงใด กระบวนการฝึกปฏิบัติงานสนามก็เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครเลือกโครงการปฏิบัติงานสนามตามความสนใจของบัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคน โดยบัณฑิตอาสาสมัคร 1 คน จะรับผิดชอบในการศึกษาและบริการชุมชน 1 หมู่บ้าน ส่วนการอบรมความรู้ตามโครงการปฏิบัติงานสนาม ประกอบด้วยโครงการภาครัฐ คือโครงการ โภชนาการ โครงการองค์การบริหารส่วนตำบล และโครงการการศึกษาออกโรงเรียน สำหรับโครงการการศึกษาออกโรงเรียนนั้น ปัจจุบันได้ปรับเป็นเลือกพื้นที่ที่อยู่ในเขตภูเขาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ในเขตภูเขามีความต้องการครูอาสาสมัครมากกว่าพื้นที่อื่นที่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอแล้ว

นอกจากโครงการภาครัฐแล้ว สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ปรับตามสถานการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ปัจจุบันบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนมีมากขึ้นและ พร้อมกับ

องค์กรชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น สำนักบัณฑิตอาสาสมัครจึงประสานงานโครงการด้านองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนเพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครได้เข้าร่วมศึกษา เรียนรู้ และเข้าใจอย่างเท่าทันสถานการณ์

ตลอดระยะเวลา 28 สัปดาห์หรือประมาณ 7 เดือนของการปฏิบัติงานภาคสนามของบัณฑิตอาสาสมัคร สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้สร้างกระบวนการช่วยเสริมการเรียนรู้ของบัณฑิตอาสาสมัครเกือบตลอดเวลาซึ่งกระบวนการนั้น ๆ ได้แก่

(ก) การเยี่ยมนิเทศโดยเจ้าหน้าที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร หลังตากบัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานภาคสนามได้ประมาณ 1 เดือน อาจารย์และนักวิชาการศึกษาของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครจะเดินทางไปเยี่ยมนิเทศในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้คำแนะนำและช่วยแก้ปัญหาการปรับตัว การใช้ชีวิตในชนบท และการปฏิบัติงานภาคสนาม หลังจากเปิดโอกาสให้บัณฑิตอาสาสมัครได้ศึกษาเรียนรู้ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นเวลา 1 เดือน นอกจากนี้การเยี่ยมนิเทศงานโดยอาจารย์และนักวิชาการศึกษายังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บัณฑิตอาสาสมัครอีกด้วย

(ข) การเยี่ยมนิเทศโดยอาจารย์ที่ปรึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้จัดอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ซึ่งเป็นอาจารย์จากคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้แก่บัณฑิตอาสาสมัครทุกคนและในระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามของบัณฑิตอาสาสมัครนั้น อาจารย์ที่ปรึกษาจะเดินทางไปเยี่ยมนิเทศเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการทำสารนิพนธ์แก่บัณฑิตอาสาสมัคร 1 หรือ 2 ครั้ง

(ค) การสัมมนาระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนาม สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้เป็นผู้จัดดำเนินการสัมมนาระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามให้แก่บัณฑิตอาสาสมัครหลังจากบัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานภาคสนามไปได้ประมาณ 2-3 เดือน ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในโครงการต่าง ๆ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นและช่วยกันแก้ปัญหาการปฏิบัติงานการใช้ชีวิตในชนบท โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์และนักวิชาการของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครและผู้แทนโครงการต่าง ๆ ที่บัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานเข้าร่วมการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

(ง) การสัมมนาประจำปี ถือเป็นกิจกรรมสำคัญสำหรับบัณฑิตอาสาสมัคร เนื่องจากได้มีการระบุไว้ว่าบัณฑิตอาสาสมัครทุกคนต้องเข้าร่วมการสัมมนาประจำปีหลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานภาคสนามแล้ว การจัดการสัมมนานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้บัณฑิตอาสาสมัครทุกคนที่ปฏิบัติงานในภูมิภาคโครงการและลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันได้มาประชุมแลกเปลี่ยน

ประสบการณ์ ความรู้ความคิด และวิธีการทำงาน ซึ่งแต่ละคนได้มีโอกาสสัมผัส เรียนรู้ และปฏิบัติในช่วงการปฏิบัติงานภาคสนามการประชุมสัมมนานี้บัณฑิตอาสาสมัครทุกคน จะมีโอกาสนำเสนอประสบการณ์ของตนต่อที่ประชุมและรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งทำให้บัณฑิตอาสาสมัคร สามารถสรุปทเรียนต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

1.3 ภาคสารนิพนธ์ ในภาคการทำสารนิพนธ์ของบัณฑิตอาสาสมัคร นั้น สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้จัดอาจารย์ที่ปรึกษาให้แก่บัณฑิตอาสาสมัครทุกคน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการทำสารนิพนธ์แก่บัณฑิตอาสาสมัคร โดยเริ่มตั้งแต่การให้คำแนะนำในการเลือกประเด็นเรื่องที่จะศึกษาเพื่อการเขียนสารนิพนธ์ ให้คำแนะนำตรวจสอบวัตถุประสงค์ในการศึกษากระบวนการศึกษา ติดตามการศึกษารวบรวมข้อมูล รวมทั้งให้คำแนะนำในการเขียนและตรวจแก้ไขสารนิพนธ์ก่อนที่บัณฑิตอาสาสมัครจะนำเสนอเพื่อขอสอบสารนิพนธ์

2. ภารกิจระหว่างปฏิบัติงานสนาม

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลหรือแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมระดับครัวเรือนเพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่แต่ละคนปฏิบัติงานสนาม โดยบัณฑิตอาสาสมัครสามารถสรุปเรื่องราวข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนในชุมชน แล้วนำเสนอเป็นข้อมูลชุมชนเบื้องต้นก่อนนำเสนอเนื้อหาสาระตามประเด็นเรื่องที่สนใจศึกษาเฉพาะกรณีในสารนิพนธ์ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีรายงานการปฏิบัติงานประจำเดือนซึ่งบัณฑิตอาสาสมัครจะต้องรายงานผ่านผู้รับผิดชอบโครงการต่าง ๆ โดยเนื้อหาของรายงานประจำเดือนนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับครอบครัวและชุมชน การเรียนรู้ชุมชน การปฏิบัติงานในโครงการและปัญหาที่ต้องการคำแนะนำจากสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

3. การวัดและประเมินผลการศึกษา

การวัดและประเมินผลการศึกษาบัณฑิตอาสาสมัครมีหลักเกณฑ์ มีเงื่อนไขขั้นตอนดังนี้คือ

3.1 บัณฑิตอาสาสมัครต้องผ่านการวัดผลการศึกษาภาควิชาการทุกลักษณะวิชาในระดับไม่ต่ำกว่า B จึงจะมีสิทธิออกปฏิบัติงานภาคสนาม

3.2 บัณฑิตอาสาสมัครต้องมีเวลาอยู่ในสนามปฏิบัติงานไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของเวลาปฏิบัติงานภาคสนามที่กำหนด เว้นแต่จะได้รับอนุมัติจากผู้อำนวยการสำนักฯ เป็นกรณีพิเศษ และจะได้รับการวัดผลการศึกษาเป็น 2 ระดับ คือ S (ใช้ได้) และระดับ U (ใช้ไม่ได้) ซึ่งการวัดผลการปฏิบัติงานภาคสนามนี้รวมถึงการเข้าร่วมการสัมมนาประจำปีด้วย บัณฑิต

อาสาศาสตร์ที่ได้ระดับ U ในการปฏิบัติงานภาคสนามจะถูกถอนชื่อออกจากทะเบียนบัณฑิตอาสาศาสตร์

3.3 บัณฑิตอาสาศาสตร์จะเสนอขอสอบสารนิพนธ์ได้เมื่อผ่านการศึกษาระดับปริญญาตรีใน ระดับไม่ต่ำกว่า B ในทุกลักษณะวิชาและได้ค่าระดับ S ในการปฏิบัติงานภาคสนาม

3.4 มหาวิทยาลัยจะแต่งตั้งกรรมการสอบสารนิพนธ์อย่างน้อย 3 ท่าน สำหรับ บัณฑิตอาสาศาสตร์แต่ละคน ซึ่งจะมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ร่วมอยู่ด้วยและจะต้องมีอาจารย์ ประจำมหาวิทยาลัยธรรมชาติเป็นกรรมการอย่างน้อย 1 ท่าน ผลการสอบสารนิพนธ์มีค่า 2 ระดับ คือ S (ใช้ได้) และ U (ใช้ไม่ได้)

2). คุณค่าของงานผลิตบัณฑิตอาสาศาสตร์

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร จัดสนทนากลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษา บัณฑิตอาสาศาสตร์และ การสัมภาษณ์ประมวลสรุปได้ว่าสำนักบัณฑิตอาสาศาสตร์ประสบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ใน ข้อที่ต้องการฝึกให้บัณฑิตรู้จักเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ และทำงานเพื่อชนบท หรือทำงานในชนบทเห็นจะไม่มีสิ่งใดยืนยันได้ดีเท่ากับตัวเลขที่ว่า บัณฑิตอาสาศาสตร์ที่ผ่านการ ฝึกอบรมของสำนักบัณฑิตอาสาศาสตร์กว่า 70 % (สุรัสวดี หุ่นพยนต์และยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ: 2540) กลับไปประกอบอาชีพถาวรในชนบท และที่เหลือส่วนใหญ่ทำงานสนับสนุนและส่งเสริม การพัฒนาชนบทอยู่ในส่วนกลางและสามารถสรุปได้ว่า งานบัณฑิตอาสาศาสตร์ได้มีส่วนช่วยการ พัฒนาสังคม 3 ด้านด้วยกัน คือ

1. ด้านตัวบุคคล กล่าวคือ ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของบัณฑิตอาสาศาสตร์ในด้านความ เป็นผู้นำผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว สามารถเข้าใจสภาพและปัญหาชนบทได้ถูกต้อง และมีจิตใจ เสียสละที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาชนบท

2 ด้านชุมชน

2.1 ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในชนบทได้ในลักษณะชั่วคราว

2.2 ช่วยกระตุ้นส่งเสริมชาวชนบทให้ดำเนินงานพัฒนาชุมชนด้วยตนเองได้มากขึ้น

2.3 ช่วยงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนใน หมู่บ้าน พัฒนาโรงเรียน ส่งเสริมอาชีพ การอนามัยและสาธารณสุข ของชุมชน

2.4 ช่วยให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อมหาวิทยาลัย ต่อรัฐบาล และยังสามารถทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนมิได้ถูกละเลยทอดทิ้งจากรัฐบาลและผู้ที่มีโอกาสดีกว่า

3 ด้านมหาวิทยาลัย

3.1. ช่วยให้อาจารย์มหาวิทยาลัยได้เข้าใจสภาพของชุมชนชนบทอย่างแท้จริง และสามารถนำความรู้ที่ไปประยุกต์ใช้ในการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น

3.2. ช่วยให้มหาวิทยาลัย สามารถจัดหรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความเป็นจริงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจและการศึกษาของประเทศ ทั้งยังเป็นแนวทางให้มหาวิทยาลัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างตรงตามเป้าหมายอีกด้วย

3.3. ช่วยให้มหาวิทยาลัยมีข้อมูลเกี่ยวกับสังคมชนบท ได้แก่ สารนิพนธ์ที่บัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคนเขียนขึ้น สารนิพนธ์เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษและการวางแผนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนบท

3). จุดด้อยและอุปสรรคของงานบัณฑิตอาสาสมัคร

1. จำนวนผู้สมัครเข้าเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร และผู้ปฏิบัติงานครบตามหลักสูตร ไม่เป็นไปตามหลักสูตร ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และยังคงอยู่ในจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทั่วประเทศ ข้ออ่อนนี้พบว่ามาจากสาเหตุหลายประการดังต่อไปนี้ คือ - บิดามารดา ญาติพี่น้องของบัณฑิต และตัวบัณฑิตไม่เห็นคุณค่าของการเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร ทั้งนี้เนื่องมาจากผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่เห็นของบัณฑิตอาสาสมัครนั้นมีน้อย

- บิดามารดาญาติพี่น้อง และตัวบัณฑิตเองเห็นว่าการมาเป็นบัณฑิตอาสาสมัครเป็นการเสียเวลา และเสียโอกาสในการทำงานที่มั่นคง

- ค่าตอบแทนที่บัณฑิตอาสาสมัครได้รับ ในรูปเบี้ยเลี้ยงนั้นต่ำ เมื่อเทียบกับหน่วยงานอาสาสมัครอื่น

- สำนักทางการเมืองของบัณฑิตในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไม่มาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับสมัยที่งานบัณฑิตอาสาสมัครเริ่มต้นในปี 2512

- โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร มีช่องทางเดียวของผู้ที่สนใจงานอาสาสมัครและงานพัฒนาชนบท ปัจจุบันงานบัณฑิตอาสาสมัครเป็นเพียงหน่วยงานหนึ่ง ในหลาย ๆ หน่วยงานที่เปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้มีโอกาสหาประสบการณ์จากชีวิตจริงในชนบทพร้อมกับทำงาน “พัฒนา” ควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นงานของสำนักบัณฑิตฯ จึงไม่มีจุดเด่น

หรือเป็นงานที่น่าท้าทายมากไปกว่างานของหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานพัฒนาเอกชน
เลย

- ปัจจุบันสภาพการทำงานทำได้ยาก เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่บัณฑิตผู้สำเร็จ
การศึกษาใหม่ ต้องเผชิญ เมื่อผู้ที่มีได้มีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงในการทำงานในชนบทในรูปของ
งานอาสาสมัคร เกิดได้งานที่ถาวร แม้จะมีได้เป็นที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา ในระหว่างเป็น
อาสาสมัคร พวกเขาจะตัดสินใจลาออกจากการเป็นอาสาสมัคร เพื่อเลือกงานที่มั่นคงถาวรไว้
ก่อนโดยเฉพาะงานราชการ

2. หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัคร เน้นด้านวิชาการที่มีลักษณะการ
ปรับพื้นฐานความรู้ของบัณฑิตที่จบมาจากต่างสาขาวิชา และเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ แต่อย่างไรก็
ตามวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มีความซ้ำซ้อนกับวิชาที่บัณฑิตอาสาสมัคร เคยศึกษาในระดับ
ปริญญาตรีมาแล้ว และบัณฑิตอาสาสมัครส่วนมาก สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีทางสาขา
สังคมศาสตร์ โดยมีบัณฑิตอาสาสมัครที่จบปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์เพียงปีละ 2-3 คน เท่านั้น
จึงทำให้บัณฑิตอาสาสมัครจำนวนมาก เกิดความเบื่อหน่ายในการฟังบรรยายประกอบกับ
อาจารย์บางท่าน ไม่สามารถประยุกต์วิชาที่สอนให้เข้ากับสภาพเหตุการณ์ในชนบทได้

3. งานผลิตบัณฑิตอาสาสมัครไม่เป็นที่เข้าใจของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ยังมี
ประชาชนและข้าราชการจำนวนไม่น้อย ที่เข้าใจผิดคิดว่าโครงการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครเป็น
โครงการที่มีจุดประสงค์ เพื่อการเคลื่อนไหวกองการเมือง ทำให้การจัดส่งบัณฑิตอาสาสมัคร
ออกไปปฏิบัติงาน ในท้องที่ชนบทถูกจำกัด เพราะทางราชการเกรงว่าบัณฑิตอาสาสมัคร จะ
ออกไปปลุกระดมมวลชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความปลอดภัย

4. งานบัณฑิตอาสาสมัคร อยู่ในรูปหลักสูตรการศึกษาระดับหลังปริญญาตรี สำนัก
บัณฑิตอาสาสมัครมีฐานะเทียบเท่าคณะอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย มีสิทธิในการประสิทธิประสาท
ประกาศนียบัตรชั้นสูงแก่บัณฑิตอาสาสมัคร แต่การศึกษาอบรมตามหลักสูตรภาควิชาการ
ในทางปฏิบัติที่ดำเนินงานอยู่ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มุ่งการปฏิบัติงานภาคสนามในชนบท เป็น
หลักการจัดการศึกษาอบรม จึงอยู่ในรูปสนับสนุนการปฏิบัติงานเน้นด้านการทำงาน (practice-
oriented) เช่น การอบรมด้านสายงาน เช่น ความรู้ด้านการป้องกัน รักษาโรค รักษาพยาบาล
การสอนหรือเทคนิคการส่งเสริมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ให้แก่การทำงานในชนบท ฉะนั้นการศึกษา
ภาควิชาการตามหลักสูตร และการเขียนสารนิพนธ์ในปีที่ผ่านมา จึงเป็นเพียงของประดับที่ทำพอ
ผ่านให้ตรงตามที่กฎหมายระบุให้กระทำเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้งานบัณฑิตอาสาสมัคร จึงอยู่ในรูป
งานการศึกษาผสมผสานกับงานพัฒนาชนบท

5. การปฏิบัติงานภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ บัณฑิตอาสาสมัครที่มีได้มีภูมิภาคอยู่ในภูมิภาคนี้ มักจะประสบปัญหาด้านภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมบ้าง โดยเฉพาะในระยะแรกของการปฏิบัติงานสนาม แต่ส่วนมากไม่เป็นปัญหาถึงขั้นปรับตัวไม่ได้

6. สารนิพนธ์ที่บัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคนเขียนขึ้น แต่เดิมยังไม่อยู่ในขั้นที่เรียกได้ว่าได้ระดับ “มาตรฐาน” เนื่องจากการสำรวจเก็บข้อมูลของบัณฑิตอาสาสมัคร มิได้เป็นไปตามระเบียบวิธีศึกษาวิจัยที่ได้มาตรฐาน

7. ในขณะที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัครเคยประกาศว่างานบัณฑิตอาสาสมัคร จะช่วยให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้เข้าใจในสภาพของชุมชนชนบทอย่างแท้จริง แต่ในทางปฏิบัติที่เป็นมานั้น สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ยังไม่สามารถชักจูงอาจารย์จำนวนมากให้หันมาสนใจงานบัณฑิตอาสาสมัครได้ ตัวอย่างเช่น ส.บอ. ได้ส่งแบบสอบถามถึงอาจารย์ทุกคนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สอบถามความประสงค์ในการมาช่วยงานบัณฑิตอาสาสมัคร โดยการเป็นที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร พร้อมกับส่งรายละเอียดวัตถุประสงค์การทำงานของ ส.บอ. ไปให้ปรากฏว่า มีอาจารย์ตอบกลับมาน้อย ปรากฏการณ์เช่นนี้ อาจตีความได้ว่า “งานอาสาสมัคร” ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ยังไม่เป็นที่รู้จักแม้ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง จึงส่งผลให้อาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มองไม่เห็นคุณค่าและความจำเป็น รวมถึงอดถึงประโยชน์ที่ตนและสังคมจะได้รับจากงานอาสาสมัคร และตัดสินใจไม่เข้ามาร่วมกับสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร หากอาจารย์ทั้งหลาย ไม่เข้ามาร่วมเพราะไม่รู้จักหรือไม่ศรัทธาในผลงานของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครย่อมแสดงว่าประสิทธิภาพในการทำงานของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครด้านประชาสัมพันธ์ยังอยู่ในระดับต่ำ เพราะแม้แต่บุคลากรภายในมหาวิทยาลัยเดียวกันยังไม่เห็นความสำคัญ

8. คุณภาพและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในฝ่ายฝึกอบรมของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครยังอยู่ในขั้นไม่ดีนัก บุคลากรส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับโอกาสพัฒนาตนเองหากเปรียบเทียบกับหน่วยงานที่มีการฝึกอบรมพัฒนาคนทั่วไป ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัคร

9. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ยังมีขีดจำกัดในด้านการบริหารงานและความสามารถในการทำงานของบุคลากร ทำให้ไม่สามารถพัฒนางาน เพื่อเสริมสร้างและหนุนช่วยการทำงาน ของอาสาสมัครได้เท่าที่ควร ทั้งในด้านวิชาการและการปฏิบัติงานภาคสนาม ขวัญและกำลังใจ สำหรับอาสาสมัคร

4). จุดเด่นของงานบัณฑิตอาสาสมัคร

1. บัณฑิตอาสาสมัครที่ออกปฏิบัติงานภาคสนาม เป็นผู้ที่ได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วว่าเป็นผู้มีอุดมการณ์ มีความเสียสละ ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมชนบท ดังนั้นบัณฑิตอาสาสมัครส่วนใหญ่ จึงมักจะได้รับความยกย่องชมเชย จากเพื่อนร่วมงานที่เป็นข้าราชการในท้องถิ่นว่าตั้งใจทำงานเอาจริงเอาจังในการทำงาน และข้อสำคัญคือชาวบ้านในเกือบทุกท้องที่มีบัณฑิตอาสาสมัครประจำทำงานอยู่ มักจะชมเชยบัณฑิตอาสาสมัครว่า มีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้ากับชาวบ้านได้ทุกระดับไม่ถือเนื้อถือตัว ทำงานทั้งในหน้าที่และร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างเต็มที่จริงจัง ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย จนชาวบ้านเกิดความศรัทธาในตัวอาสาสมัคร ซึ่งส่งผลให้เมื่อบัณฑิตอาสาสมัคร เอยปากชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมงานพัฒนาในหมู่บ้านแล้ว มักจะได้รับความร่วมมือด้วยดีทุกครั้ง

ทั้งนี้ เนื่องมาจากตามหลักสูตรในการปฏิบัติงานภาคสนามในหมู่บ้าน กำหนดให้บัณฑิตอาสาสมัครต้องพักอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลา 7 เดือน โดยไม่ให้ออกมาเช่าบ้านอยู่ในตัวอำเภอหรือจังหวัด การได้ร่วมกินอยู่และทำงานร่วมกับชาวบ้านเป็นเวลานานมาก เมื่อเทียบกับเจ้าหน้าที่ราชการส่วนอื่น ๆ และเมื่อชาวบ้านเข้าใจบัณฑิตอาสาสมัครว่าเป็นผู้เสียสละ มีความบริสุทธิ์ใจในการทำงานและไม่แสวงหาผลประโยชน์จากชาวบ้าน จึงทำให้บัณฑิตอาสาสมัครได้รับความร่วมมือและยกย่องว่าเสียสละจากชาวบ้าน

2. จากการประเมินผลการทำงานของส.บอ. พบว่าบัณฑิตอาสาสมัครที่จบหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัครประมาณ 70% ได้กลับไปทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทหรืออยู่ในชนบท ทั้งกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน หลักฐานนี้ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าบัณฑิตที่ผ่านโครงการบัณฑิตอาสาสมัครไปแล้ว ส่วนมากก็ยังคงเป็นผู้ที่มุ่งมั่นและตั้งใจกลับไปทำงานหรือทำงานให้กับชนบท

3. บัณฑิตที่ผ่านการศึกษหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) จะมีโอกาสในการหางานทำได้ง่ายกว่าผู้ที่จบปริญญาตรี เนื่องจากการรับสมัครบุคคลเข้าทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ มักต้องการผู้ที่มีประสบการณ์การทำงาน หรือความสามารถพิเศษ

4. การพักอาศัยร่วมกิจกรรมทำงานกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลา 7 เดือน ของการปฏิบัติงานภาคสนาม ของบัณฑิตอาสาสมัครซึ่งถูกส่งออกไปในนามมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้บัณฑิตอาสาสมัครเปรียบเสมือนตัวแทนของรัฐบาล เพียงคนเดียวที่ได้เข้าไปใกล้ชิดชาวบ้าน ยกเว้นครูประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน บัณฑิตอาสาสมัครจึงมักรู้

ปัญหา ความต้องการของชาวบ้านและเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาหรือแก่ชาวบ้าน และชาวบ้าน โดยเฉพาะที่ห่างไกลไม่เกิดความรู้สึกว่าตนถูกทอดทิ้งอย่างขาดการดูแลเอาใจใส่จากส่วนราชการ

5. ในระยะยาว การมีโครงการบัณฑิตอาสาสมัครเท่ากับเป็นการเตรียมคนที่มีคุณภาพ มีอุดมการณ์ มีความตั้งใจและมีความเสียสละพร้อมที่จะออกไปปฏิบัติงานในชนบท แม้จะเป็นที่ห่างไกลก็ตาม

6. “งานอาสาสมัคร” ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร เป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำ อาจารย์หรือนักวิชาการ จากมหาวิทยาลัยเข้าไปสู่ชุมชนชนบทอย่างแท้จริง ทำให้บุคคลเหล่านั้น ไม่อยู่ในสภาพนักคิดเพื่อฝันที่เรียนรู้ เฉพาะจากตำราของบุคคลอื่นโดยเฉพาะจากชาว ต่างประเทศ เนื่องจากอาจารย์ที่เข้ามาร่วมงานบัณฑิตอาสาสมัคร จะได้มีโอกาสออกไปสัมผัส เรียนรู้ชีวิตจริง และปัญหาของชาวชนบท ร่วมกับบัณฑิตอาสาสมัครและผ่านโดยตรงจากตัว บัณฑิตอาสาสมัครเป็นครั้งคราว

4.3. หลักสูตรการพัฒนาคัดสำนึกอาสาสมัครรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครมีหลักสูตรการพัฒนาคัดสำนึกอาสาสมัครอย่างไม่เป็นทางการ 2 หลักสูตรคือ

1. หลักสูตรอาสาสมัครบริการสังคม เป็นหลักสูตรสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่ต้องการใช้เวลาว่างทำคุณประโยชน์ต่อสังคม เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาคัดสำนึก อาสาสมัครเช่นเดียวกับหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร)แต่สามารถยืดหยุ่น การทำงานได้เมื่อคุณพร้อมที่จะอาสาทำงานเพื่อสังคม

2. หลักสูตรสัมผัสชนบท เป็นหลักสูตรสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เช่นเดียวกัน แต่ลักษณะการจัดกิจกรรมจะเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับนักศึกษาที่ยังไม่เคยมี ประสบการณ์ด้านชนบท ไม่รู้จัก ไม่เข้าใจชนบท หลักสูตรจะจัดกิจกรรมให้ได้เรียนรู้เบื้องต้นแล้ว จะต่อยอดไปยังหลักสูตรอาสาสมัครบริการสังคม จนต่อยอดถึงหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครต่อไป

รายละเอียดของทั้ง 2 หลักสูตรมีดังนี้

1. หลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

แนวคิดการจัดโครงการ¹

โครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดที่ว่า ปัจจุบันนี้ สภาพสังคมไทยถูกผลักดันให้เปลี่ยนแปลงไปสู่กระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่โดยเฉพาะสังคมเมือง เปลี่ยนไปสู่สังคมแห่งการแข่งขันและแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง สถานะแห่งการแข่งขันและแสวงหาผลประโยชน์นี้ ไม่ได้ส่งผลเฉพาะกลุ่มบุคคลใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่ส่งผลต่อบุคคลทุกกลุ่มในสังคม กลุ่มนักศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมนี้ ดังจะเห็นได้จากนักศึกษาในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะหลงใหลไป ตามกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม กระแสนิยมตะวันตก หรือแม้แต่กระแสวัฒนธรรมเอเชียด้วยกันเอง เช่น นิยมญี่ปุ่น และนิยมเกาหลี เป็นต้น

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตระหนักถึงปัญหาและสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม และเล็งเห็นว่า กลุ่มนักศึกษา เป็นกลุ่มเยาวชนที่บริสุทธิ์ปราศจากผลประโยชน์ และมีความกระตือรือร้น สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จึงอาสาทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานกับองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่ทำงานสาธารณประโยชน์ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ใช้เวลาว่างนอกเหนือจากการศึกษาเล่าเรียน มาทำประโยชน์ให้กับสังคม โดยนำความรู้พื้นฐานที่กำลังศึกษามาใช้ในการทำงานนั้น ๆ ซึ่งการทำงานอาสาสมัครดังกล่าว นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวนักศึกษา ทำให้นักศึกษาเข้าใจสภาพชีวิตที่แท้จริงของสังคม และได้นำประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมมาใช้ในการพัฒนาตน อันจะส่งผลให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสังคม และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จึงจัดโครงการ นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ภายใต้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมให้นักศึกษาระดับปริญญาตรี สนใจใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ตามเงื่อนไข เวลา ความรู้ ความสามารถ และความสนใจของนักศึกษาแต่ละคน

¹คู่มือนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ปีการศึกษา 2547

2. เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่สนใจกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ได้มีช่องทางเลือกอื่น ๆ ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม
3. สนับสนุนการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ขององค์กรรัฐและเอกชน ด้วยการจัดหาอาสาสมัครที่เหมาะสมเข้ามาทำงานอาสาสมัคร ตามเงื่อนไขที่เหมาะสมและเป็นไปได้

วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. รมรณรงค์ให้นักศึกษา ได้ตระหนักถึงปัญหาสังคมในแง่มุมต่าง ๆ พร้อมทั้งให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทภาระหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อสังคม
2. เผยแพร่ให้นักศึกษามองเห็นช่องทางที่แต่ละคนจะทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ในเงื่อนไขต่าง ๆ กัน
3. จัดหาหน่วยงานสาธารณสุขทั้งของรัฐและเอกชนที่พร้อมจะรับนักศึกษาเข้าช่วยงานในลักษณะอาสาสมัครบางเวลา ตามเงื่อนไขความรู้ ความสามารถ และเวลาว่างของนักศึกษาและตามความต้องการขององค์กรที่จะรับอาสาสมัคร
4. จัดอบรมนักศึกษาอาสาสมัครทำงานบางเวลา (Part Time) ตามหลักสูตร 3 วัน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทภาระหน้าที่ของตนที่มีต่อองค์กรที่รับอาสาสมัคร
5. จัดส่งนักศึกษาเข้าทำงานกับองค์กรที่ใดก็ตามความตกลงกันได้ โดยมีเงื่อนไขการทำงาน 150 ชั่วโมง
6. ติดตามการทำงานอาสาสมัครของนักศึกษาที่จัดส่งไปทำงานอาสาสมัครนอกเวลาและให้คำปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
7. สรุปประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ นักศึกษา องค์กรผู้รับอาสาสมัคร และสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

แนวคิดและหลักการโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ดำเนินกิจกรรมนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ตามแนวคิดที่ว่านักศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลที่กำลังศึกษาหาความรู้ ซึ่งความมีได้ทั้งความรู้จากการศึกษาทางวิชาการในตำราและในห้องเรียน และความรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งเกิดจากการได้ทดลองปฏิบัติหรือประสบกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง และแนวความคิดที่ว่า กลุ่มนักศึกษาเป็นกลุ่มพลังที่มีความบริสุทธิ์ปราศจากผลประโยชน์ ดังนั้นหากมีองค์กร หรือหน่วยงานใดเปิดโอกาสให้กลุ่มนักศึกษาได้ทำงานโดยการเป็นอาสาสมัคร นอกจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ จะได้ประโยชน์

ความรู้และจากการทำงานของนักศึกษา แล้ว นักศึกษาก็จะได้ประโยชน์ในด้านการเพิ่มประสบการณ์ และเข้าใจสภาพสังคมที่แท้จริงมากขึ้น

โดยสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานกับองค์กร ทั่วภาครัฐและภาคเอกชนที่ต้องการอาสาสมัคร และสำนักบัณฑิตอาสาสมัครจะทำหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เข้าใจและตระหนักถึงสภาพปัญหาเหล่านั้น และให้ความรู้เกี่ยวกับองค์กรและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรที่ได้ประสานความร่วมมือไว้ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ทราบถึงภารกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร และเกิดความเข้าใจ สนใจ พร้อมทั้งเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถช่วย หรือเป็นพลังหนึ่งที่สามารถทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวมได้

นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ จะต้องทำงานกับองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัคร โดยใช้เวลาที่ว่างจากการเรียน และ/หรือ เวลาว่างจากภารกิจประจำของนักศึกษา เป็นเวลา 150 ชั่วโมง สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จะทำหน้าที่ในการติดตาม ให้คำปรึกษาหรือช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งในการร่วมทำงานอาสาสมัครกับองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับรู้ ตระหนัก เข้าใจ และเรียนรู้สภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและองค์กรที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครจะได้ประโยชน์จากพลังและความรู้ความสามารถของนักศึกษาแล้ว นักศึกษายังได้ประโยชน์จากการร่วมกิจกรรมอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคม ในแง่ของการได้นำความรู้ที่เรียนมาไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ได้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับองค์กรและผู้อื่น และพัฒนาไปเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวมต่อไป

การดำเนินโครงการ

1. การประชาสัมพันธ์โครงการ
2. เปิดรับสมัครและคัดเลือกนักศึกษาเข้าร่วมโครงการ
3. การประสานกับองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัคร
4. กิจกรรมอบรมความรู้และสร้างเสริมแนวคิดด้านอุดมการณ์อาสาสมัคร ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ เป็นเวลา 3 วัน ดังนี้
 - 1) ทำความรู้จักสำนักบัณฑิตอาสาสมัครและคู่มือปฏิบัติงานอาสาสมัครในประเทศไทย
 - 2) เสวนากลุ่ม หัวข้อ “รู้จักตัวเอง รู้จักเพื่อน เรียนรู้พลังกลุ่ม”
 - 3) แลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์การทำงานด้วยอุดมการณ์อาสาสมัคร

- 4) เสวนา หัวข้อ “สังคมไทยและการพัฒนา : ปัญหาและทางออก”
- 5) เสวนาและกิจกรรมกลุ่ม หัวข้อ “พัฒนาตน พัฒนาคน พัฒนาสังคม”
- 6) ชี้แจงภาพรวมองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัครที่รับนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม
5. ส่งนักศึกษาไปทำงานร่วมกับองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัคร มีองค์กรที่เข้าร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนรวม 14 องค์กร
6. นิเทศงานนักศึกษา
7. ประชุมติดตามงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างการทำงาน
8. ประชุมสรุปประสบการณ์และประเมินผลการปฏิบัติงาน
9. มอบวุฒิบัตร

รูปแบบและรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมตามโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

1. การอบรมความรู้และเสริมสร้างแนวคิดด้านอุดมการณ์อาสาสมัคร

ดำเนินกิจกรรมโดยการให้นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมาเข้าค่ายรับความรู้และสร้างอุดมการณ์อาสาสมัคร โดยผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ณ ศูนย์ฝึกอบรมสำนักบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต โดยมีกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

1) ทำความรู้จักกับสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร และการทำงานอาสาสมัครในประเทศไทย

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม จะเป็นการให้นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ฟังบรรยาย ประกอบการนำเสนอ โดย Power Point เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา หลักสูตรการศึกษา การกิจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จากนั้นให้นักศึกษาดูวิดีโอข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรและการทำงานอาสาสมัครในประเทศไทย เพื่อเป็นการเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานอาสาสมัครในประเทศไทย

2) กิจกรรม “รู้จักตัวเอง รู้จักเพื่อน เรียนรู้พลังกลุ่ม”

รูปแบบกิจกรรมเป็นการให้นักศึกษาเรียนรู้จากการเล่น ซึ่งแต่ละเกม จะให้ข้อคิดในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักเพื่อน ๆ การมีสติ มีสมาธิในการทำกิจกรรมรวมถึงการทำงานเป็นกลุ่มและการยอมรับการเป็นผู้นำและผู้ตาม

3) แลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์การทำงานด้วยอุดมการณ์อาสาสมัคร²

เป็นการเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระหว่างนักศึกษา และวิทยากร ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการทำงานอาสาสมัครมาเป็นเวลานาน เช่น พระไพศาล วิสาโล คุณเดช พุ่มคชา

²สกุณา บัณฑิตรัตน์, เอกสารสรุปกิจกรรมฝึกอบรมนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม, หน้า 2 – 4

4) เสวนา หัวข้อ “สังคมไทยและการพัฒนา : ปัญหาและทางออก”

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครจะเรียนเชิญวิทยากรผู้มีประสบการณ์การทำงานกับเยาวชน ดำเนินกิจกรรมโดยการแบ่งกลุ่มนักศึกษาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สังคม แนะนำเสนอในที่ประชุมกลุ่มใหญ่

5) กิจกรรมกลุ่ม “พัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนาสังคม”

จะดำเนินกิจกรรมโดยใช้เกมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ แล้วมีการสรุปกิจกรรม และพูดคุยในประเด็น การให้คำกับสิ่งของจากมุมมองของตนเอง การคิดนอกกรอบ การสนใจ เสริมสร้างกำลังใจเพื่อทำงานสังคมต่อไป

6) ซีแจงภาพรวมองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัครที่รับนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ประสานเชิญองค์กรที่รับนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมมาให้ ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กร กิจกรรมขององค์กร และการทำงานร่วมกับองค์กร จำนวน 15 องค์กร โดย เริ่มจากการให้ภาพรวมขององค์กรต่างๆ แล้วแบ่งเป็นฐานให้นักศึกษาที่สนใจหมุนเวียนกันไป ซักถามรายละเอียดก่อนตัดสินใจเลือกองค์กร ที่จะไปปฏิบัติงาน จากการให้ข้อมูลและการซักถาม ในประเด็นที่น่าสนใจต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาสนใจอยากร่วมทำงานกับหลาย ๆ องค์กร โครงการเห็นว่า นักศึกษามีความสนใจ และเวลาในการทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ สามารถหลีอเวลากันได้ เนื่องจากบางองค์กรมีกิจกรรมเฉพาะวันจันทร์ถึงวันศุกร์และบางองค์กรมีกิจกรรมเฉพาะวันเสาร์ และวันอาทิตย์ โครงการฯ จึงให้นักศึกษาเลือกทำงานร่วมกับหลายองค์กรได้แต่การสะสมชั่วโมง จะต้องสะสมเฉพาะองค์กรที่นักศึกษาได้ทำงานอย่างต่อเนื่องเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้งานอาสาสมัครที่ นักศึกษาไปร่วมทำเกิดประโยชน์กับองค์กรและนักศึกษาได้เรียนรู้เข้าใจปัญหาอย่างรอบด้านด้วย

2. ส่งนักศึกษาร่วมทำงานกับองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัคร

- 1) นักศึกษาใช้เวลาที่ว่างจากการเรียนและภารกิจต่าง ไปร่วมทำงานกับองค์กรที่ทำงานด้านอาสาสมัคร โดยมีการบันทึกการทำงานและนับจำนวนชั่วโมง
- 2) กระบวนการนิเทศงานนักศึกษาโดย อาจารย์และนักวิชาการศึกษา โดยกำหนดนิเทศงาน นักศึกษา 2 ครั้ง ต่อนักศึกษา 1 คน เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการทำงานอาสาสมัครบริการสังคม และหากพบว่านักศึกษาประสบกับปัญหาในการทำงาน หรือมีข้อขัดข้องประการใด

อาจารย์นิเทศ นักศึกษา และองค์กรที่รับนักศึกษา จะได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขให้การทำงาน อาสาสมัครบริการสังคมของ นักศึกษา ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังไว้

3) มีการสัมมนาแลกเปลี่ยนและสรุปประสบการณ์การทำงานอาสาสมัครบริการสังคม ร่วมกับนักศึกษา และองค์กรที่รับนักศึกษาเข้าร่วมทำงาน

รูปแบบการดำเนินการ³

1. กิจกรรมการถอดบทเรียนการทำงานอาสาสมัคร โดยทีมงาน “กระจกเงา” เป็นผู้ดำเนินกระบวนการถอดบทเรียน

ทีมงานกระจกเงา เริ่มกระบวนการ ด้วยการเล่นเกมตบมือเรียกชื่อ เขียนป้ายชื่อแล้วไปมอบให้เจ้าของชื่อ เมื่อได้รู้จักและคุ้นเคยกันระดับหนึ่งแล้ว จึงเป็นกิจกรรมจับคู่และคุยแนวคิด เรื่อง “ความหมายของอาสาสมัคร” จากนั้นให้นักศึกษานำเสนอ โดยสามารถสรุปแนวคิดของ นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เกี่ยวกับความหมายของอาสาสมัคร ได้ดังนี้

1. อาสาสมัคร คือ ผู้ที่เต็มใจเสียสละ อดทน เอาใจใส่ต่องานที่สมัครใจจะทำ รู้สึกเป็นสุขทุกครั้งเมื่อได้ทำ
2. อาสาสมัคร คือ ผู้ที่สมัครใจทำสิ่งที่ติดต่อสังคม ไม่เพียงแต่เสียสละกายเพื่อทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ยังทุ่มเทแรงใจช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสอย่างเสียสละและไม่หวังผล
3. อาสาสมัคร คือผู้ที่ทำงานช่วยเหลือสังคม “ด้วยหัวใจบริสุทธิ์”
4. อาสาสมัคร คือ ผู้ที่เต็มใจทำงานเสียสละเพื่อสังคม เห็นประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน “ข้าคือ...คนของแผ่นดิน”
5. อาสาสมัคร คือ การสมัครใจทำประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนด้วยความภูมิใจที่ได้ให้และรับ
6. การปฏิบัติจริง แบ่งกระบวนการได้เป็น 2 ส่วน คือ
 - 1) คิด : ดี จริงใจ ไม่เสแสร้ง คิดเพื่อคนอื่น
 - 2) ทำ : ไม่ได้รับค่าตอบแทน ทำประโยชน์เพื่อสังคม ตื่นตัวพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มองเห็นสิ่งรอบตัวทั้งกระบวนการทำงานและสังคม
7. อาสาสมัคร อธิบายได้โดยแบ่งเป็น
 - 1) อาสาสมัครที่มาจากภายในตัวเอง คือ คิดถึงคนอื่นนอกจากตัวเอง เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเชื่อมโยงกัน และสามารถพัฒนาได้เพื่อสังคมที่ดีขึ้น
 - 2) อาสาสมัคร ที่ส่งผลสู่ภายนอก ใช้เวลาว่างอย่างชาญฉลาด และเกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความสุขและรอยยิ้มให้กับผู้อื่น เต็มที่และทุ่มเทเพื่อสังคม

³ สกุนา บัณฑิตน์, “รายงานผล สรุปโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ปีการศึกษา 2549”

2. กิจกรรมระดมสมองเพื่อให้คำตอบของ “สิ่งที่คาดหวังจากงานอาสาสมัคร”

ดำเนินกระบวนการโดย แบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม แล้วให้ระดมสมอง เพื่อหาคำตอบในประเด็นของ สิ่งที่คาดหวังจากงานอาสาสมัคร แล้วให้นำเสนอ ซึ่งสรุปสิ่งที่คาดหวังจากงานอาสาสมัคร ของนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ได้ดังนี้

- 1) ได้แลกเปลี่ยนความรู้ พัฒนาตนเอง แสวงหาตนเอง
- 2) ช่วยคนอื่นให้ค้นพบตัวเอง
- 3) อยากเห็นสังคมไทย สังคมเดียวกับเรามีชีวิตดีขึ้น คำนึงประโยชน์ผู้สังคม
- 4) แบ่งปันความทุกข์ รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ
- 5) อยากเห็นความเท่าเทียมกันทุกด้าน
- 6) พัฒนาสังคมไปสู่ สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Base Society)
- 7) อยากรู้ว่าคนตาบอดใช้ชีวิตเหมือนเราหรือเปล่า
- 8) อยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 9) หวังว่าจะได้เรียนรู้ประเด็นใหม่ ๆ เกี่ยวกับผู้หญิง
- 10) หวังว่าจะได้เจอเพื่อนร่วมอุดมการณ์ และเพื่อนร่วมอุดมการณ์จะได้ออกกระตุ่นอุดมการณ์ที่ขาดหายระหว่างทาง

3. สรุปสิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ

นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการและการทำงานอาสาสมัครบริการสังคม โดยสะท้อนถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานเพื่อสังคม การเรียนรู้ ประสบการณ์ บทเรียนที่ได้รับ และความประทับใจ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 สิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากองค์กร

- 1) ได้รับประสบการณ์ในการทำงาน ที่มีความคิดเป็นระบบ มีการประชุมกันทุกเช้าถึงแนวคิดขององค์กร เป็นพื้นที่ให้คนเมืองได้เรียนรู้ชนบท
- 2) ได้เห็นความสุขและความใฝ่ฝันของน้อง ๆ
- 3) มีองค์ความรู้เรื่องการดูแลเด็ก
- 4) รู้สึกประทับใจเด็กตาบอด เรียนรู้ความเป็นเด็ก รู้ว่าเมื่อเราเจอคนตาบอด ต้องเสนอตัวเข้าช่วย

- 5) เด็กต้องการความรัก เรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่คัดกรองหาผู้ปกครอง ทั้งพ่อแม่เดิม และพ่อแม่ใหม่ หรืออุปการะเอง โดยบ้านเด็กอ่อนฯ ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่
- 6) คนที่ทำงานอาสาสมัคร ทำด้วยใจ ใช้ความอดทน เพราะผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรง เปราะบาง ดังนั้นต้องเข้าใจ เห็นใจเขา
- 7) การเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากห้องเรียน การช่วยเหลือ และสื่อสารกับคนตาบอด ประทับใจเด็กและคนในองค์กร ทำให้ตื่นตัวที่จะเรียนรู้ ขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมตลอด เพื่อไปช่วยเหลือเด็ก ๆ อื่นๆ
- 8) เรียนรู้กระบวนการทำงาน การประสานงาน ได้ทักษะในเรื่องภาษาอังกฤษ นักท่องเที่ยวไว้ใจคนไทย ชัดเกล้าตัวเอง ทั้งใจอาสาและพัฒนาตนเอง
- 9) เรียนรู้ หาความรู้ได้จากหนังสือ ซึ่งสามารถหาคำตอบในทุกเรื่อง ได้ฝึกฝนการเห็นใจคน ห้องสมุดทำให้เราเปิดโลกกว้าง
- 10) เรียนรู้การศึกษา พัฒนาศิลปวัฒนธรรม เรียนรู้การทำสื่อเพื่อการพัฒนาชุมชน ทั้งปัญหาและการพัฒนาเขา เรียนรู้การทำสื่อละครพัฒนาคน เรียนรู้เรื่องงานข้อมูลสำนักงาน รู้เรื่องโครงสร้างขององค์กรพัฒนาสังคม
- 11) เรียนรู้โครงสร้างองค์กร กระบวนการทำงาน เรียนรู้วิธีการดูแลสภาพจิตใจเด็กที่ถูกกระทำรุนแรง เรียนรู้การปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม เพราะเราจะเป็นแบบอย่างแก่เด็ก รู้การปฏิบัติตนต่อเด็กผู้หญิงไม่ทำสิ่งที่กระทบใจเด็ก
- 12) เรียนรู้เรื่องการสอนเด็ก การดึงหลักสูตรการสอนมาใช้ออกใจทย์ เรียนรู้การปฏิบัติตัวกับเด็ก ได้ประสบการณ์

3.2 สิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากสังคม

- 1) สอนให้เห็นว่าตนเอง (นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม) มีความสำคัญต่อตัวน้อง ๆ ที่พิการตาบอด ชีวิตคนหนึ่งที่ขาดอะไรไป แต่ชีวิตของเขาก็ไม่เคยรู้สึกขาดอะไร
- 2) การลงพื้นที่สำรวจขอทาน(เด็ก) ทำให้ได้เรียนรู้สถานการณ์เด็กขอทานในพื้นที่เศรษฐกิจ ทำให้เกิดความคิดว่า “การให้เงินขอทาน สร้างบุญหรือบาป”
- 3) ได้เห็นสภาพปัญหาของสังคม เช่น การท้องไม่พร้อม เด็กติดเชื้อ HIV ควรคิดให้รอบคอบก่อนเพื่อไม่เป็นปัญหาให้สังคม ซึ่งปัจจุบันยังมีปัญหาเรื่องเด็กอยู่มาก
- 4) มองเห็นความมีน้ำใจในสังคมไทยในทุก ๆ แห่ง
- 5) สังคมไทย คือ สังคมแห่งความไม่พอ แต่ยังมีคนบางกลุ่มโดยเฉพาะเด็ก ๆ

เหล่านี้ยังต้องการความรัก ที่ไม่เคยพอเพียงกับเขาทั้งที่สังคมไทยคือสังคมแห่งความเมตตา

- 6) รัฐบาลควรแก้ปัญหาความแตกต่าง รุนแรง เรื่องปัญหาความรุนแรงของ ผู้หญิงละเอียดอ่อน ที่สังคมต้องทำความเข้าใจ
- 7) คนไทยให้โอกาสคนตาบอดไม่เต็มที่ การเรียนร่วมกับคนปกติ เกิดปัญหา ไม่ได้รับความเอาใจใส่ โอกาสของเด็กเหล่านี้มีน้อยกว่าเด็กปกติ
- 8) ด้วยความเป็นสยามเมืองยิ้ม ทำให้นักท่องเที่ยววางใจ จนเป็นผลร้ายซึ่ง มิจฉชีพเป็นปัญหาสังคม หากเราพบคนต่างชาติควรเข้าไปช่วยเหลือ
- 9) เรียนรู้เรื่องเครือข่าย องค์กรที่โยงใยกันช่วยเหลือสังคม
- 10) สังคมไทยมีปัญหาเล็ก ๆ มากมาย ที่ไม่มีคนรู้เพราะขาดคนและสื่อที่จะ นำเสนอให้กับชุมชนชาวบ้านได้รับรู้ เช่น เรื่อง GMO
- 11) สังคมไทยมีปัญหาเรื่องการกระทำรุนแรงต่อเด็ก โดยเฉพาะการละเมิด ทางเพศ ที่ถูกกระทำทั้งหญิงชาย โดยส่วนมากเกิดจากคนใกล้ชิด
- 12) เด็กเหล่านี้พ่อแม่ทำงานกลางคืน ดังนั้นจะไม่ได้รับความอบอุ่น และการดูแลอย่างเต็มที่

4. ความคิดเห็นของนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมที่มีต่อโครงการ ดำเนินกระบวนการโดยการแบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อให้นักศึกษาระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ ในประเด็นเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อโครงการฯ ประโยชน์ที่ได้รับ ข้อเสนอแนะ แนวโน้มและทิศทางในการจัดโครงการในปีต่อ ๆ ไป โดยนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

4.1 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) โครงการเปิดโอกาสให้เข้ามาทำงานจริง เป็นช่องทางทำให้รู้จักองค์กรที่ทำงานเพื่อสังคม
- 2) เป็นช่องทางให้ผู้สนใจ ต้องการงานอาสาสมัครได้รู้จักองค์กรต่าง ๆ และได้ร่วมทำงานกับองค์กร
- 3) เป็นโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ทำประโยชน์ต่อสังคม ดึงนักศึกษาที่มีความสนใจเข้ามาทำงานอาสาสมัคร และปลูกจิตสำนึก
- 4) ทำให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เรียนรู้ตนเอง รับรู้ปัญหาสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าร่วมแก้ไข พร้อมทั้งได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่ง

4.2 ข้อเสนอแนะต่อองค์กร / หน่วยงานที่รับนักศึกษาอาสาสมัคร บริการสังคม

- 1) ในการรับนักศึกษาอาสาสมัครทำงานร่วมกับองค์กร องค์กรควรชี้แจงรายละเอียด ลักษณะงานที่ทำในวันปฐมนิเทศ และระบุเวลาการทำงานที่ชัดเจน
- 2) ความเปิดโอกาสให้นักศึกษาบอกถึงสิ่งที่นักศึกษาต้องการ หรือสิ่งที่อาสาสมัครต้องการช่วยเหลือ ว่าสามารถทำอะไรได้บ้าง
- 3) ควรให้อาสาสมัครทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้ระบุไว้ อาสาสมัครยินดีให้ความช่วยเหลือตามที่องค์กรต้องการ

5. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ (สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร)

- 1) เพิ่มการประชาสัมพันธ์โครงการฯให้ทั่วถึง
- 2) ในการปฐมนิเทศ ควรมีกระบวนการในการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาพร้อมรับกับสถานการณ์ในการออกไปทำงานร่วมกับองค์กร ผ่านวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมไปถึงกระบวนการข้ามพ้นจากตัวเองไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม
- 3) บทบาทของนักศึกษาในการทำงานร่วมกับองค์กรควรมีความชัดเจน
- 4) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการฯ ควรมี ข้อมูลองค์กร มีการสำรวจความต้องการขององค์กร และแจ้งให้ผู้สนใจทราบก่อนเปิดรับสมัคร
- 5) กรณีเชิญองค์กรมาแล้ว ไม่มีผู้สนใจเข้าร่วมกับองค์กรนั้น ๆ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ ควรแจ้งข้อมูลให้นักศึกษาทราบก่อนที่จะแจ้งให้องค์กรทราบ
- 6) ในการคัดเลือกนักศึกษาเข้าร่วมโครงการฯ ควรคัดเลือกนักศึกษาที่มีความพร้อมที่จะเสียสละเวลาและทำงานอาสาสมัครอย่างตั้งใจ

6. ข้อเสนอแนะต่อนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ

- 1) นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ควรมีความรับผิดชอบต่อ สนใจทำงานอย่างจริงจัง แม้ว่าจะมีปัญหาและอุปสรรค
- 2) ควรมีความตั้งใจจริงที่จะเป็นอาสาสมัคร ประเมินความพร้อมของตนเอง

7. การสรุปบทเรียนการจัดกิจกรรมนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ระหว่างองค์กรและอาจารย์นิเทศ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร⁴

⁴ สุกุณา บัณฑิตรัตน์, “รายงานผล สรุปโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ปีการศึกษา 2549”

อาจารย์นิเทศ ร่วมกับองค์กรที่รับนักศึกษาเข้าทำงานในองค์กร จำนวน 5 องค์กร ได้แก่ มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มูลนิธิผู้หญิง องค์กร YIY และ กลุ่มอาสาสมัครอิสระ “ช.ไซอาสา” ในการสรุปบทเรียน ดำเนินกิจกรรม ด้วยการพูดคุยใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความเห็นขององค์กรต่อนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ในด้านความตั้งใจ ใฝ่รู้ การปรับตัวเรียนรู้งาน ประโยชน์ที่องค์กรได้รับ รวมถึงปัญหาที่พบเจอ 2) ข้อเสนอแนะในการ ทำโครงการปีต่อไป ว่าควรจะทำต่อไปหรือไม่และควรปรับปรุงในเรื่องใดบ้าง 3) การพัฒนาความร่วมมือระหว่างสำนักบัณฑิตอาสาสมัครและองค์กรควรมีการพัฒนาความร่วมมือกันอย่างไร สามารถสรุปประเด็นจากการถอดบทเรียนได้ดังนี้

7.1 ความเห็นองค์กรต่อนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

ในแง่ของความตั้งใจ ใฝ่รู้ การปรับตัวเรียนรู้งาน องค์กรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ และให้ความเห็นว่านักศึกษา มีความตั้งใจ ขยันขันแข็ง เข้าไปช่วยเหลืองานอย่างสม่ำเสมอ นักศึกษาสามารถปรับตัวได้ดีมาก และนักศึกษาได้เข้าไปช่วยเหลืองานขององค์กรในทุกด้าน ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ภาพรวมขององค์กรด้วย ส่วนประเด็นของการได้เรียนรู้ปัญหาทางสังคมอย่างรอบด้านนั้น แต่ละองค์กรเห็นว่ายังไม่บรรลุในส่วนนี้ เนื่องจากข้อจำกัดขององค์กรที่มีบุคลากรน้อย องค์กรไม่มีเวลาจัดกระบวนการเชื่อมโยงเพื่อให้นักศึกษาเห็นประเด็นปัญหา ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงเป็นการให้นักศึกษาช่วยงานซึ่งเป็นการทำงานเฉพาะหน้า แนวทางแก้ไขสามารถทำได้ หากอาจารย์นิเทศประสานงานร่วมกับองค์กร และร่วมมือกันพัฒนานักศึกษาในเรื่องดังกล่าว

สำหรับประเด็นของประโยชน์ที่องค์กรได้รับจากโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ทุกองค์กรมีความเห็นว่า องค์กรได้รับประโยชน์มาก เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ และเด็ก ๆ ที่ได้รับการช่วยเหลือก็ได้ประโยชน์ ได้รับความรู้ และความสุขจากการที่มิ นักศึกษาไปร่วมทำกิจกรรม

สำหรับประเด็นเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่าปัญหาสำคัญและเกิดขึ้นกับทุกองค์กร คือ ข้อจำกัดเรื่องเวลาของนักศึกษา คือ นักศึกษาไม่สามารถร่วมทำงานได้อย่างต่อเนื่อง อันมีสาเหตุมาจากภาระด้านการเรียนของนักศึกษา คือเวลาเรียน และเวลาที่องค์กรต้องการให้นักศึกษามาช่วยงานไม่สอดคล้องกัน นักศึกษาสามารถไปช่วยงานได้ในช่วงเวลาเย็น และวันเสาร์ – อาทิตย์ ซึ่งในบางองค์กรช่วงเวลาดังกล่าวเป็นวันหยุด และมีบางองค์กรที่นักศึกษาเข้าทำงานไม่สม่ำเสมอ จึงทำให้นักศึกษาทำงานได้ไม่ครบทุกด้าน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงได้ จึงทำให้นักศึกษามองภาพปัญหาสังคมได้ไม่รอบด้าน และบางช่วงที่องค์กรจัดกิจกรรม นักศึกษาไม่

สามารถเข้าร่วมได้ ถ้าหากนักศึกษาสามารถเข้าร่วมได้ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการเข้าใจสังคมของนักศึกษาเป็นอย่างมาก

7.2 ข้อเสนอแนะต่อการทำโครงการในปีต่อไป

องค์กรทุกองค์กรมีความเห็นว่า โครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในแง่ต่อตัวนักศึกษาที่ได้ใช้เวลาว่างมาช่วยเหลือและเรียนรู้ปัญหาสังคม และองค์กรเองก็ได้รับประโยชน์จากการมีนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมมาช่วยแบ่งเบางาน องค์กรทุกองค์กรยินดีที่จะรับนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เข้าร่วมปฏิบัติงานในปีต่อไป และมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ร่วมกัน คือ

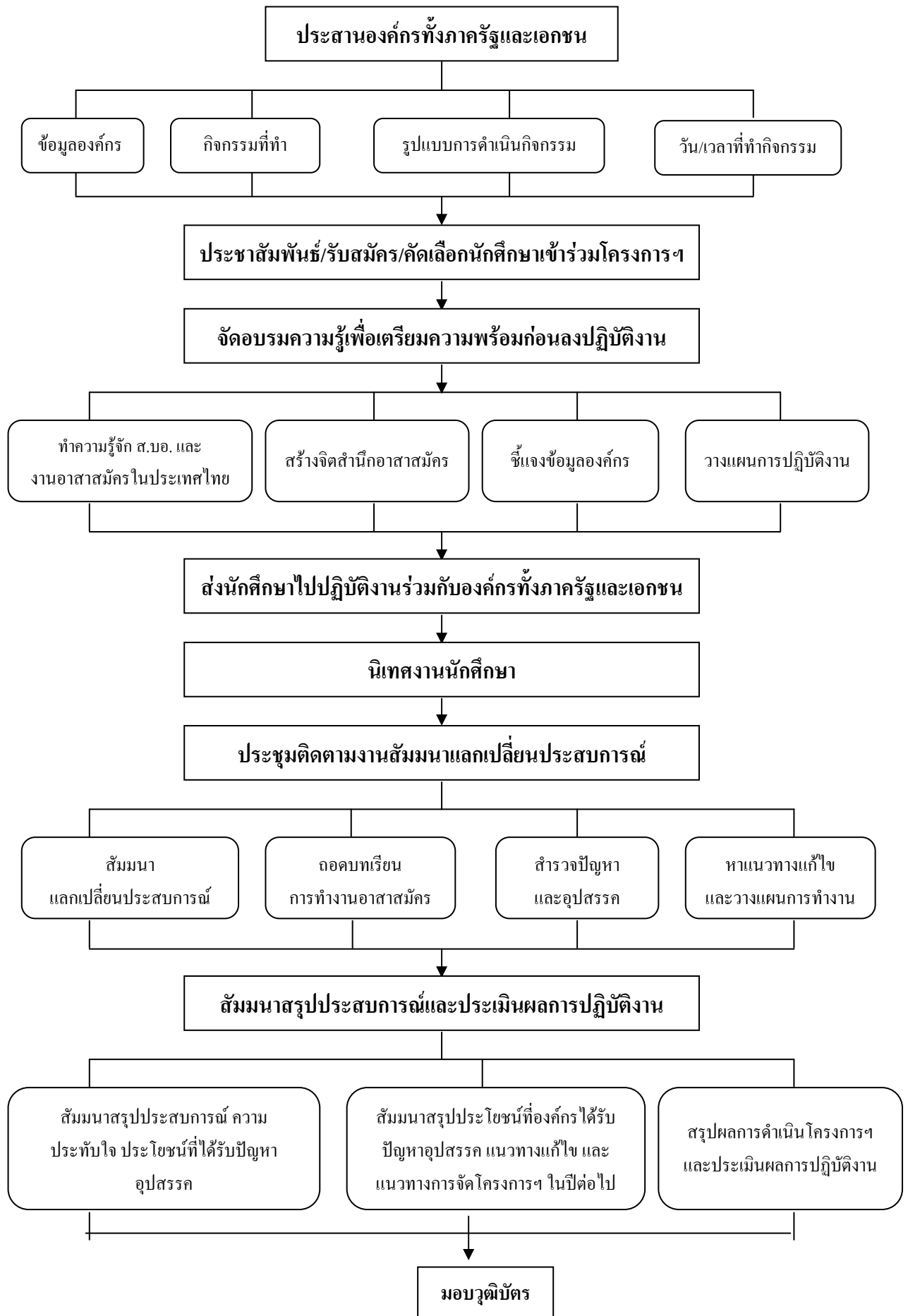
- 1) เมื่อนักศึกษาเข้าไปทำงานอาสาสมัครในองค์กร ทางองค์กรและอาจารย์นิเทศควรมีกระบวนการช่วยเหลือให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบด้วย นอกเหนือจากการทำงานเฉพาะหน้า
- 2) นักศึกษาควรมีโอกาสร่วมวางแผนการทำงานร่วมกับองค์กร
- 3) อาจารย์นิเทศ ควรมีบทบาทในการช่วยประสานงานกับนักศึกษาและองค์กรอย่างใกล้ชิดมากขึ้น
- 4) องค์กรต้องมีความชัดเจนว่าต้องการให้นักศึกษาเข้าไปช่วยงานในช่วงเวลาใดบ้าง
- 5) ควรมีการจัดเวทีให้นักศึกษาได้มาแลกเปลี่ยนและสรุปบทเรียนเป็นระยะ เพื่อช่วยให้นักศึกษาได้คิด และมองปัญหาอย่างเป็นระบบ
- 6) ในกรณีที่นักศึกษาต้องการย้ายองค์กร ควรมีการปรึกษาหารือร่วมกันทุกฝ่าย ทั้ง องค์กร อาจารย์นิเทศ และนักศึกษา เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข และวางแผนการทำงาน และอาจให้นักศึกษาลองเรียนรู้ไปอีกสักระยะหนึ่ง แล้วประเมินผลเพื่อตัดสินใจต่อไป
- 7) ควรมีผู้ประสานงานหลักเพื่อเป็นผู้ประสานระหว่าง สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร องค์กร และนักศึกษา และควรมีการทำ ความเข้าใจเรื่องภารกิจให้ชัดเจนก่อนลงปฏิบัติงาน

8. การพัฒนาความร่วมมือระหว่างสำนักบัณฑิตอาสาสมัครกับองค์กร

ทุกองค์กรยินดีให้ความร่วมมือ และพร้อมที่จะเป็นสถานที่ปฏิบัติงานของนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม โดย บางองค์กรยินดีและพร้อมที่จะดูแลค่าใช้จ่ายให้กับ

นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมในการเดินทางลงปฏิบัติงานในพื้นที่ และพี่เลี้ยงซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่
ในองค์กรที่พร้อมที่จะดูแลและช่วยเหลือนักศึกษา โดยร่วมมือกับอาจารย์นิเทศ พัฒนารอบ
ความคิดของนักศึกษาให้กว้างขึ้น และมีมุมมองรู้เท่าทันปัญหาสังคม สำนักบัณฑิตอาสาสมัครกับ
องค์กรพร้อมที่จะร่วมกันกำหนดเป้าหมายพื้นฐานของโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

แผนผังแสดงกระบวนการดำเนินโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

3. จุดอ่อนจุดแข็งของโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม

จากแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และรูปแบบการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม สามารถสรุปจุดเด่นจุดด้อยของโครงการได้ดังนี้

1) จุดแข็งของโครงการฯ

จากการดำเนินกิจกรรมตามโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม พบว่า โครงการมีจุดแข็งในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่เปิดโอกาสและเป็นช่องทางที่ให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีเวลาว่าง มีความพร้อม และมีจิตอาสาสมัคร ได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือบุคคลที่ด้อยกว่าโอกาสทางสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เป็นประโยชน์ต่อตัวนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเอง ในแง่ของการเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา มีความเป็นอาสาสมัครพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า มีความเสียสละ ทำเพื่อสังคมประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ตลอดจนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ยังได้ความรู้และประสบการณ์จากการทำงานอาสาสมัคร และการทำงานกับองค์กรต่าง ๆ อันสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวนักศึกษาเองในอนาคตได้

2) จุดอ่อนของโครงการฯ

จากการดำเนินกิจกรรมโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม พบว่า จุดอ่อนของโครงการจะอยู่ที่การบริหารจัดการ การประสานงานกับองค์กร ในแง่ของรายละเอียดขององค์กรต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ ลักษณะของงานที่ทำในพื้นที่ และช่วงเวลาในการทำงาน ควรมีความชัดเจน เพื่อนักศึกษาจะได้เตรียมตัวและเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับลักษณะงาน และช่วงเวลาการทำงานร่วมกับองค์กรต่าง และจุดอ่อนอีกประการหนึ่ง ก็คือ นักศึกษามีข้อจำกัดด้านเวลา ไม่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนความอดทน ความเสียสละ และความตั้งใจที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง ของตัวนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเอง ก็เป็นจุดอ่อนอีกจุดหนึ่งของการดำเนินโครงการฯ

บทสรุป

จาก ความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ ลักษณะและการดำเนินกิจกรรมตามโครงการฯ ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการฯ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า โครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เป็นโครงการฯ ที่มีประโยชน์อย่างมาก ทั้งนี้เพราะโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม ที่มีการประสานกับ

หน่วยงาน/องค์กรที่ต้องการรับนักศึกษาเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร มีการอบรมความรู้ทั้งความรู้พื้นฐานอันได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับงานอาสาสมัคร การมีจิตอาสาสมัคร และความรู้ตามโครงการต่าง ๆ เพื่อที่ว่านักศึกษาจะได้มีความรู้เกี่ยวกับงานอาสาสมัครที่นักศึกษาจะต้องทำร่วมกับองค์กรอาสาสมัครที่นักศึกษาเลือก และเมื่อส่งนักศึกษาลงปฏิบัติร่วมกับองค์กรต่าง ๆ แล้ว ก็มีกระบวนการติดตาม โดยอาจารย์นิเทศ และมีการประชุมติดตามงาน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างการทำงาน เพื่อรับรู้ถึงความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน และหากมีปัญหาหรืออุปสรรคเกิดขึ้น ทางอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมกับองค์กร ก็ได้หาแนวทางแก้ไขเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้ด้วยดี นอกจากนี้เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ โครงการฯ ก็มีการสรุปผลและประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินโครงการฯ ในปีต่อไป ซึ่งสามารถแยกประโยชน์จากการดำเนินการตามโครงการ ได้ใน 2 ประเด็น คือ ประโยชน์ในแง่ของสังคมส่วนรวม คือการดำเนินโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม เป็นการเปิดโอกาส และเป็นช่องทางให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนับได้ว่า เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ปราศจากผลประโยชน์ มีความกระตือรือร้น และมีพลัง ได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ได้รับรู้ว่าในสังคมไทยยังมีหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานด้านอาสาสมัครเพื่อสังคม และถือได้ว่าโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมเป็นช่องทางหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักศึกษา ที่มีความเสียสละ มีจิตอาสาสมัคร และต้องการทำงานอาสาสมัครเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน ได้มีโอกาสทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมตามความตั้งใจ นอกจากนี้โครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ยังก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของตัวนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเอง คือ นอกจากทำให้นักศึกษาได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ได้ทำงานอาสาสมัครเพื่อส่วนรวมแล้ว ยังถือได้ว่านักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการก็ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการฯ ด้วย ในแง่ที่ว่านักศึกษาได้นำความรู้จากการเรียนในห้องเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ได้พัฒนาตัวเอง ตลอดจนได้รับประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับองค์กร และการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม ซึ่งนักศึกษาสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมมาปรับใช้ทั้งในชีวิตการเป็นนักศึกษา และชีวิตการทำงานในอนาคต

แต่อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินการโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม พบว่ายังมีจุดอ่อนในแง่ของการบริหารจัดการ และการประสานกับองค์กร ดังนั้น ในการดำเนินโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมในปีต่อไป ทางโครงการจะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์กรอาสาสมัคร ให้ชัดเจน มีรายละเอียดของลักษณะการทำงาน และช่วงเวลาในการทำงานให้

ครบถ้วน เพื่อที่ว่า เมื่อดำเนินการตามโครงการฯ จะได้มีข้อมูลขององค์กรอาสาสมัคร ต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้ทำความเข้าใจ เรียนรู้ และตัดสินใจเลือกที่จะร่วมงานอาสาสมัครกับองค์กรนั้น นอกจากนี้ ยังพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ จะมีปัญหาในแง่ของเวลาในการลงพื้นที่เพื่อปฏิบัติงานอาสาสมัคร ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาของนักศึกษา ก่อนที่จะให้นักศึกษาลงพื้นที่เพื่อปฏิบัติงานอาสาสมัคร องค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรม จะต้องมีการทำงาน และตารางกิจกรรมการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและแน่นอน เพื่อให้

นักศึกษาได้ทราบ และวางแผนการลงพื้นที่ได้สอดคล้องกับตารางกิจกรรมการปฏิบัติงานขององค์กรที่นักศึกษาสนใจ ซึ่งถ้ามีการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น การดำเนินการตามโครงการ

นักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยส่วนรวม และตัวนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ต่อไป

2. หลักสูตรสัมพันธ์ชนบท

1). แนวคิดของการจัดหลักสูตร

หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรหนึ่งในงานบริการวิชาการของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยฯ โดยต้องการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ออกไปสัมผัสและทดลองใช้ชีวิตในชนบท ในช่วงปิดภาคการศึกษาในช่วงระยะเวลาสั้นๆ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

- เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทดลองสัมผัสชีวิตชาวชนบทที่ดำรงชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

- เพื่อให้นักศึกษาได้แนวคิดเปรียบเทียบในความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

และโครงการกำหนดผลที่ให้นักศึกษาควรจะได้รับในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว คือ

- นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในวิถีของคนในชุมชนท่ามกลางกระแสการปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

- นักศึกษามีทักษะและประสบการณ์ตรง จากการได้ทดลองใช้ชีวิตในหมู่บ้าน

2).หลักการ “สัมผัสชีวิตชนบท” ของนักศึกษา

(1) **บทบาทนักศึกษาในชุมชน** การเข้าไปจัดกิจกรรมในชุมชนชนบทของโครงการ จะเน้นให้นักศึกษาเป็นนักเรียนวิถีชีวิตและวิถีชุมชน และเน้นให้นักศึกษาเข้าไปเป็นลูกหลานของชาวบ้าน

(2) **การพักอาศัยของนักศึกษาในชุมชน** โครงการจัดให้นักศึกษาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวบ้าน (นักศึกษา 2 – 3 คน ต่อครอบครัว) นักศึกษาพักอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัว โดยจะขอฝากตัวเป็นลูกหลานในครอบครัว และจะร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับสมาชิกในครอบครัว เช่น งานบ้าน งานครัว งานสวน ทั้งนี้เป็นไปสภาพและตามเงื่อนไขของครอบครัวนั้นๆ

(3) **การเรียนรู้และการปรับตัวในครอบครัว** โครงการจะใช้เวลาให้นักศึกษาได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว (ภาคเช้า ภาคเย็น ภาคค่ำ) นักศึกษาจะได้ทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวอาจมีความแตกต่างกันในหลายมิติ เช่น ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ มีเด็กเล็ก มีวัยรุ่น หรือเป็นครอบครัวของผู้นำชุมชน ครอบครัวร้านค้า ครอบครัวทำสวน เป็นต้น จึงทำให้บรรยากาศในแต่ละครอบครัวของนักศึกษาแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน นักศึกษาจะเริ่มเรียนรู้วิถีชีวิตของครอบครัวและสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว เป็นการเรียนรู้และการปรับตัวในด้านต่างๆ เช่น การนอนการตื่น การกินการอยู่ ภาษา จารีตประเพณี ทัศนคติในเรื่องต่างๆของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว เป็นต้น

โครงการจะเน้นให้นักศึกษายึดเอากิจกรรมและเวลาของชาวบ้านเป็นหลัก แล้วให้นักศึกษาปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขใหม่นั้นๆ

(4) **การเรียนรู้กิจกรรมต่างๆของชุมชน** โครงการจะพานักศึกษาไปเรียนรู้บางกิจกรรมที่ชุมชนมีอยู่หรือกำลังดำเนินงานกันอยู่ตามบ้าน วัด โรงเรียน ไร่ นา อันเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยจะเชิญวิทยากรท้องถิ่น (ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน) เป็นวิทยากร เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในด้านนั้นๆแก่นักศึกษา และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการพูดคุยสอบถาม ชมการสาธิตวิธีทำ และฝึกปฏิบัติจริง

(5) **การเรียนรู้กิจกรรมต่างๆนอกชุมชน** โครงการจะพานักศึกษาไปเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆภายนอกชุมชนด้วย เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้นักศึกษาได้นำเอาความหลากหลายที่ได้พบมาเปรียบเทียบในด้านต่างๆ เช่น ความแตกต่างด้านพื้นที่ทางกายภาพ ด้านแนวคิดและวิธีการจัดการ ด้านความสำเร็จและปัญหาจากการทำงาน

(6) **การทบทวนตนเอง** โครงการจะใช้เวลาให้นักศึกษาได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับครอบครัว ในระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับครอบครัวนั้น นักศึกษาจะได้เรียนรู้เพื่อการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ อาจจะได้เห็นความหลากหลาย เกิดความขัดแย้ง พบความแตกต่างไปจาก

ความคุ้นชินปกติของนักศึกษา การเรียนรู้เพื่อการปรับตัวนี้ เป็นจังหวะของการคิดทบทวนตนเอง และคิดเปรียบเทียบในหลายๆเรื่อง การแก้ปัญหาทุกระดับเฉพาะหน้า เป็นโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกคิดแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง (และกลุ่มเพื่อน) เรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง

(7) **การเรียนรู้และปรับตัวต่อเพื่อนนักศึกษา** การที่โครงการจัดให้นักศึกษาหลายคนพักอาศัยอยู่ด้วยกันในครอบครัวเดียวกันนั้น จะทำให้นักศึกษาได้ร่วมกันเรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนนักศึกษา

3).รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมในโครงการ

1. รูปแบบการจัดกิจกรรม

1) การให้นักศึกษาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวบ้าน รูปแบบกิจกรรม คือ ให้นักศึกษาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวบ้าน บ้านละ 2 – 3 คน (กลุ่มนักศึกษาชายและหญิง) ครอบครัวที่พักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน

2) กิจกรรมการศึกษาดูงานในชุมชน รูปแบบกิจกรรม คือ นักศึกษาแบ่งกลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 6 คน ทำการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตามประเด็นที่โครงการกำหนดให้ โดยพานักศึกษาไปศึกษาเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน และเชิญวิทยากรท้องถิ่นอธิบายและสาธิตจากของจริง พร้อมเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้พูดคุยสอบถามและทดลองปฏิบัติ

3) กิจกรรมการศึกษาดูงานนอกชุมชน รูปแบบกิจกรรม คือ พานักศึกษาไปศึกษาเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้นอกชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนที่จัดกิจกรรม และเชิญวิทยากรท้องถิ่นอธิบายและสาธิต พร้อมเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้พูดคุยสอบถามและทดลองปฏิบัติ

4) กิจกรรมสรุปบทเรียน รูปแบบกิจกรรม คือ นักศึกษาแบ่งกลุ่มย่อย (กลุ่มเดิม) ร่วมกันสรุปและแสดงความคิดเห็น ใช้เวลาประชุมกลุ่มย่อย 30 นาที และใช้เวลาในการนำเสนอ กลุ่มละประมาณ 5 – 8 นาที การสรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะ แบ่งออกเป็น 4 ช่วง (ซึ่งใช้รูปแบบที่มีความแตกต่างกัน) ดังนี้

หัวข้อที่ 1 เรื่อง “ข้อเสนอแนะต่อชุมชน” โดยกำหนดให้นักศึกษาแต่ละกลุ่ม ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ แล้วส่งตัวแทนกลุ่ม 2 คน นำเสนอข้อสรุปของกลุ่ม

หัวข้อที่ 2 เรื่อง “สรุปบทเรียน (ความรู้จากชุมชน)”

ช่วงที่ 1 นักศึกษาแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปความรู้จากการที่ได้ศึกษาเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนดให้ โดยให้แต่ละกลุ่มสรุปความรู้ด้วยการวาดรูปลงบนกระดาษคลิปปาร์ท

ช่วงที่ 2 นักศึกษาแต่ละกลุ่มนำเสนอผลจากการสรุปความรู้ ซึ่ง นักศึกษาทุกคนในกลุ่มจะต้องร่วมกันนำเสนอข้อสรุปโดยใช้เวลาเฉลี่ยเท่าๆกัน

ช่วงที่ 3 นักศึกษากลุ่มอื่นๆร่วมแสดงความคิดเห็นหรือวิจารณ์ข้อสรุป

ช่วงที่ 4 นักวิชาการศึกษา ประมวลข้อมูลและสรุปบทเรียนร่วมกัน นักศึกษา

การสรุปบทเรียนทั้ง 2 หัวข้อแรก มีผู้ร่วมกิจกรรม (นอกเหนือจากนักศึกษา) ประกอบด้วย ผู้บริหารสำนักฯ นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ผู้นำชุมชน และวิทยากรท้องถิ่น

5) กิจกรรมการประเมินผลโครงการ รูปแบบกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ โดยใช้ รูปแบบกิจกรรมที่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

หัวข้อที่ 1 เรื่อง “ประเมินผลการจัดโครงการ” เป็นการประเมินผลการจัดโครงการ โดยใช้แบบประเมินผลให้นักศึกษารอกข้อมูล

หัวข้อที่ 2 เรื่อง “ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชน” เป็นการประเมินผลการ จัดโครงการ โดยนักวิชาการศึกษาพูดคุยสอบถามผู้นำชุมชน วิทยากรท้องถิ่น ชาวบ้านที่รับ นักศึกษาไปพักอาศัยอยู่ด้วย การพูดคุยสอบถามมีทั้งการพูดคุยสอบถามในระหว่างการจัด กิจกรรมอยู่ในชุมชน

4). กระบวนการและวิธีการจัดกิจกรรม

1. การพักอาศัยอยู่กับครอบครัวในชุมชน

1.1) การเตรียมงาน โครงการประสานงานกับผู้นำชุมชน (ผ่านองค์การบริหารส่วน ตำบล) เพื่อให้ผู้นำชุมชนช่วยจัดครอบครัวให้กับนักศึกษาแต่ละกลุ่ม ซึ่งผู้นำชุมชนจะสอบถาม ความต้องการและความพร้อมของแต่ละครอบครัว

1.2) การเข้าพื้นที่และพบครอบครัว โครงการประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่อให้ ผู้นำชุมชนช่วยพานักศึกษากลุ่มต่างๆไปพบกับแต่ละครอบครัว โดยมีนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงร่วม เดินทางไปส่งตามแต่ละบ้านด้วย

1.3) ระหว่างการจัดกิจกรรมในชุมชน นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงไปเยี่ยมนักศึกษา ตามบ้านต่างๆ เยี่ยมและพบปะพูดคุยสอบถามเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัว ในบาง ครอบครัวนักวิชาการจะแนะนำให้นักศึกษาในเรื่องต่างๆ อาทิ เรื่องการปรับตัว เรื่องการร่วม กิจกรรมต่างๆในครอบครัว เรื่องการอยู่การกินในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นต้น

1.4) ก่อนออกจากชุมชน นักศึกษาขอบคุณและอำลาครอบครัว รวมทั้งการมอบ ของที่ระลึกและค่าตอบแทนให้แต่ละครอบครัว

1.5) ภายหลังจากการจัดกิจกรรมในชุมชนแล้ว นักวิชาการศึกษาโทรศัพท์สอบถามข้อคิดเห็นต่างๆจากผู้นำชุมชนและครอบครัว (ใช้วิธีการสุ่มโทรศัพท์สอบถามในบางครอบครัวที่รู้จัก)

2. กิจกรรมในระหว่างการพักอาศัยในครอบครัว และระหว่างการศึกษาเรียนรู้ชุมชน

2.1) การเรียนรู้เพื่อการปรับตัวของนักศึกษาต่อครอบครัวและต่อชุมชน นักศึกษาใช้จังหวะเวลา 2 ส่วน คือ เวลาที่อยู่ร่วมกับครอบครัวในบ้าน และเวลาในกิจกรรมต่างๆของโครงการ เพื่อการเรียนรู้และการปรับตัวในแต่ละด้านของแต่ละบุคคล โดยมีนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจะทำหน้าที่พูดคุยสอบถามอย่างไม่เป็นทางการกับนักศึกษา หรือนักศึกษาจะเล่าเรื่องราวต่างๆให้ฟังทั้งในจังหวะเวลาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.2) การทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับสมาชิกในครอบครัว โดยเน้นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ งานบ้าน งานครัว งานสวน หรือกิจกรรมต่างๆตามสภาพและเงื่อนไขของแต่ละครอบครัว

2.3) ด้านอาหาร แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การรับประทานอาหารร่วมกันในระหว่างการจัดกิจกรรมรวม เป็นอาหารกลางวัน ซึ่งโครงการจัดจ้างชาวบ้านประกอบอาหารให้ และลักษณะที่ 2 การรับประทานอาหารร่วมกับครอบครัว เป็นอาหารเช้าและเย็น ซึ่งนักศึกษาแต่ละกลุ่มแต่ละบ้านประกอบอาหารและรับประทานอาหารร่วมกับครอบครัว

กรณีที่ภายในชุมชนไม่มีตลาดสด โครงการพานักศึกษาไปเดินจ่ายตลาดซื้อเนื้อ ไข่ ผัก ผลไม้ และขนมต่างๆ ไปฝากครอบครัว ซึ่งจะพาไปตลาดในชุมชนใกล้เคียง และจะพาไปในตอนเย็นก่อนกลับบ้าน

สำหรับนักศึกษาชายหรือนักศึกษาที่ไม่คุ้นเคยกับการซื้ออาหารสด นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงหรือเพื่อนนักศึกษาคือจะช่วยให้คำแนะนำอย่างไม่เป็นทางการ

3. การจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานภายในและนอกชุมชน

3.1) การเตรียมงาน ผู้รับผิดชอบโครงการสำรวจพื้นที่ชุมชน พร้อมพบปะผู้นำชุมชนและวิทยากรท้องถิ่น เพื่อชี้แจงรายละเอียดของรูปแบบกิจกรรม และเพื่อให้ผู้นำชุมชนร่วมกันกำหนดกิจกรรมการศึกษาดูงานและการสาธิตต่างๆ (ในเบื้องต้น)

3.2) ระหว่างการจัดกิจกรรม

3.2.1) นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีทั้งกิจกรรมที่มีการแบ่งกลุ่มย่อยและไม่แบ่งกลุ่ม ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมย่อย

3.2.2) โครงการพานักศึกษาเดินทางไปเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆในชุมชน (ในหมู่บ้าน หรือในตำบลเดียวกัน หรือในจังหวัดเดียวกัน)

3.2.3) โครงการเชิญวิทยากรท้องถิ่นบรรยายให้ความรู้ แสดงวัสดุอุปกรณ์ และสาธิตกรรมวิธีการผลิต และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้พูดคุยสอบถามวิทยากรท้องถิ่น รวมถึง การทดลองปฏิบัติและฝึกหัดในเบื้องต้น โดยมีนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงคอยช่วยเชื่อมโยงเนื้อหา และวิเคราะห์ตามประเด็นต่างๆในแต่ละช่วงตามความเหมาะสม

5).ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมหลักสูตรสัมผัสนบพ

จากการสนทนากลุ่มกับนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร เจ้าหน้าที่ประสานงานพื้นที่และชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมสะท้อนความคิดเห็นต่อประโยชน์ของการ จัดหลักสูตรประมวลสรุปได้ดังนี้

1.เสริมพื้นฐานทางด้านจิตใจ (psychological base)

1.1) นักศึกษาเกิดความประทับใจและความรู้สึกถึงความมีคุณค่าต่อสิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกต่อเพื่อนมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องต่อกันเสมือนเป็นญาติจากการที่ได้มีโอกาสเข้า พักและมีความใกล้ชิด ได้สัมผัสกับบรรยากาศของครอบครัวที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับผู้ ศึกษา ส่งผลทางด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้นที่จะมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกันและเป็นการเปิดโลกทัศน์มุมมองของตัวผู้ศึกษาเองให้กว้างขวางมากขึ้น เป็นการเพิ่ม การยอมรับตัวบุคคลหรือ แนวความคิดที่มีความแตกต่างได้มากขึ้น

หรือในเรื่องของคุณค่า - คุณประโยชน์ของสิ่งต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อม สิ่งที่เป็น ธรรมชาติ ป่า อาหาร จากการเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกับชาวบ้านและดำเนินชีวิตเช่นเดียวกัน รู้สึกถึงคุณค่าของอาหารที่กว่าจะได้มาต้องใช้เวลาและเสียพลังงานไปมาก ตัวอย่างเช่น การเก็บ เห็ดต้องตื่นแต่เช้ามีด ออกเดินทางไปในระยะทางที่ไกลพอสมควร เมื่อถึงป่าชุมชนยังต้องเดินหา อีกเป็นระยะ เวลานาน บางวันเดินหาถึง 2 ชั่วโมงกว่า จะได้เห็ดมาประกอบอาหาร 1 ถ้วย หรือ กว่าจะได้ผักบัวมารับประทาน ต้องลงแรงของตัวเอง ลงลุยในน้ำ หากไม่ระวังจะโดนหนามจาก ดอกบัวบาดได้ และก็ไม่สามารทำได้ในปริมาณตั้งใจที่ต้องการได้ ถ้าช่วงนั้นผักบัวยังไม่ออกผัก หรือออกผักแล้ว แต่ยังไม่แก่พอที่จะเก็บได้ จึงเป็นการสอนให้รู้จักการรอคอยไปในตัว หรือใน เรื่องของการเรียนรู้ที่จะทำงาน หาเลี้ยงชีพตามแบบชาวบ้านในเรื่องของการทอผ้า เป็นความ ยากลำบากกว่าจะได้มาของผ้า 1 ผืน ต้องอาศัยขั้นตอนกระบวนการหลายอย่าง เช่น การปลูก ต้นหม่อน การเลี้ยงตัวไหม กรอด้วยมัดด้าย และการทอผ้าไหมทีละ 1 เส้น งานหนักที่ต้องออก แรงมากคงจะเป็นเรื่องการขุด - พรวนดิน เพื่อปลูกผัก ขึ้นชม เคารพและให้คุณค่ากับประเพณี - วัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นเพราะได้มีโอกาสอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและ

บรรยากาศที่เอื้ออำนวย มีผลต่อทัศนคติที่ดีและมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติศาสตร์ การสั่งสมความรู้ หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งที่หมู่บ้านแห่งนี้ หรือสถานที่อื่นได้มากขึ้น

1.2) **บังเกิดความภาคภูมิใจ**ที่มีความสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวบ้านได้ และสามารถช่วยเหลือหรือทำงานบางอย่างให้กับบ้านที่พักอาศัยได้ เช่น การช่วยทำงานบ้าน ก่อให้เกิดความรู้สึกดีต่อตัวเอง หรือในเรื่องของการเรียนรู้ในการทอผ้า เราก็อารู้สึกดีกับตัวเองที่สามารถเป็นตัวแทนของคนเมืองให้เขาได้เห็นว่าการที่จริงแล้วคนเมืองก็ให้ความเคารพ ชื่นชมความเป็นชนบทได้เหมือนกัน

1.3) **อบรมขัดเกลาลักษณะนิสัยและลดตัวตนในเรื่องของการถือเอาถือเรา และเรียนรู้ที่จะมีบทบาทได้อย่างเหมาะสม** ขณะที่ทำการศึกษาที่หมู่บ้าน เช่น ต้องมีการบอกกับตนเองว่าเรามาในฐานะผู้ศึกษา เพื่อการเรียนรู้ มิใช่เอาความเป็นตัวตน – บทบาทของนักศึกษาขึ้นมาใช้ขณะอยู่ที่หมู่บ้าน มีผลทำให้ไม่วางงานใดก็สามารถทำได้โดยไม่ยึดติดว่าเป็นงานที่ไม่สมควรกับความเป็นตัวนักศึกษา

2.เสริมพื้นฐานด้านความรู้ การเรียนรู้ ความเข้าใจจากพื้นฐานความรู้ทางด้านจิตวิทยา

นักศึกษาได้มีความเข้าใจทางจิตวิทยาในตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมากขึ้น เช่น ในเรื่องของบุคลิกภาพ พัฒนาการ ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ บทบาท ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลทั้งในเรื่องของความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม นอกจากนี้ยังได้มองเห็นกระบวนการกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของกลุ่มคนหรือภาวะความเป็นผู้นำชุมชน การสื่อสารเป็นต้น เกิดการเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับครอบครัวของชุมชน เช่น การอบรมเลี้ยงดูเด็ก กฎระเบียบของครอบครัว สัมพันธภาพ การสื่อสารภายในครอบครัว ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา มีผลต่อคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของจิตใจ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ประกอบกับบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยทำให้มีผล พร้อมกับกระบวนการ กลุ่มเป็นตัวช่วยให้เกิดพลัง

3.ผลต่อการเรียนรู้ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในงาน

-เกิดการเรียนรู้ที่จะมีการสร้างสัมพันธภาพกับคนที่ไม่คุ้นเคยและมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากผลทางด้านจิตใจที่ให้คุณค่ากับความเป็นมนุษย์ เป็นประโยชน์ต่อการให้การปรึกษาในเรื่องของความเข้าใจและวิถีที่จะมีการสร้างสัมพันธภาพกับผู้มาขอรับการปรึกษาได้มากขึ้น ได้เรียนรู้รากฐาน พื้นฐานของชาวชนบทโดยเฉพาะท้องถิ่นทางภาคอีสาน เพื่อเป็นคลังข้อมูลเก็บไว้เมื่อต้องมีผู้มาขอรับการปรึกษาที่มีภูมิลำเนาในท้องถิ่นดังกล่าว

-เข้าใจถึงบทบาทของนักจิตวิทยาชุมชนมากขึ้น ที่มีได้หลายรูปแบบ เช่น การเป็นผู้ให้การปรึกษา เป็นนักพัฒนา เป็นนักวิจัย เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนา (facilitator) หรือ แม้แต่เป็นผู้ดำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน

-ได้เรียนรู้ในเรื่องการศึกษาและการวิจัยชุมชนในเชิงจิตวิทยามากขึ้น เช่น เรียนรู้ในการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ หรือ การวิเคราะห์ ประเมินผลจากข้อมูลให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

4. สิ่งที่ชาวบ้านได้รับจากที่มีการศึกษาชุมชนในครั้งนี้คือ

ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าในตนเองหรือในเรื่องของวัฒนธรรม การดำรงชีวิต จากการทำมีผู้สนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษาการใช้ชีวิตแบบชนบท

ชาวบ้านได้มีโลกทัศน์ มุมมองที่เกี่ยวกับชาวเมืองมากขึ้น เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ต่างฝ่ายต่างมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดกับชาวบ้านคือ การเลียนแบบความเป็นคนเมือง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวัตถุหรือพฤติกรรม เนื่องจากมีการนำสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนเมือง เข้าไปใช้ในชุมชน ที่ชาวบ้านไม่เคยมี จนชาวบ้านอาจเกิดความต้องการที่จะมีบ้าง

กิจกรรมที่ชาวบ้านเคยทำเป็นปกติต้องมีการหยุดชะงักไปบางส่วน เช่น การทอผ้า ชาวบ้านอาจเสียเวลาการหารายได้โดยการมาช่วยสอนการทอผ้าแก่ผู้ศึกษา หรือการนำผู้ศึกษา เยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ขาดความเป็นตัวของตัวเองชั่วคราว เช่น ไม่สามารถพูดคุยกับคนในครอบครัวได้อย่างเป็นปกติ เป็นต้น

5. สิ่งที่ได้มีการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มนักศึกษาที่ลงชุมชน

นักศึกษาสะท้อนว่าบรรยากาศ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มนักศึกษา เช่น ในเรื่องของการเรียนรู้ที่จะมีการปรับตัวต่อกัน การเป็นแบบ (modal) ให้กัน เช่น เรียนรู้แบบอย่างที่ดีในการปรับตัว ยิ่งไปกว่านั้นคือ การได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกันก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนามากยิ่งขึ้น เช่น เห็นเพื่อนนักศึกษาหัดทอผ้า ก็เกิดการเรียนรู้ที่จะมีการหัดทอผ้าบ้าง ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ตามมาคือเรื่อง การรู้คุณค่าของสิ่งต่างๆรอบตัว และนอกจากการรู้ถึงคุณค่าของการทอผ้าแล้ว ยังมีผลสืบเนื่องถึงการรู้ซึ่งถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวมากยิ่งขึ้น เช่นที่มีนักศึกษาคนหนึ่งพูดขึ้นหลังจากที่ นั่งมองนาข้าวที่เต็มไปด้วยรวงข้าวว่า “ผมเพิ่งจะรู้ซึ่งในวันนี้เองว่า เพราะเหตุใดแม่จึงพยายาม บังคับให้ผมกินข้าวให้หมดทุกครั้ง “ก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้ ณ จุดนี้ผู้พูดคงมีความอึดอัดคับข้องใจมานานและไม่เข้าใจการกระทำของคนในครอบครัว และมา ณ จุดนี้ การแสดงออกทางคำพูด แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นและเป็นกระบวนการที่เกิดจากตัวของนักศึกษาเอง

ประกอบกับความเชื่ออันววยด้วยเหตุปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้นที่ได้มีโอกาสลงมาศึกษาชุมชน ผลกระทบทางด้านจิตใจที่อาจเกิดต่อเนื่องจากคำพูดประโยคนี้คือ ความกตัญญูรู้คุณเกิดเพิ่มมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพบว่าผลจากการที่ได้มีการศึกษาชุมชนในครั้งนี้บางส่วนเป็นเรื่องยากที่จะมีการถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าทางด้านจิตใจ ในส่วนของความรู้ที่ได้รับนั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้วยเหตุปัจจัยที่มีการช่วยเตรียมการจากอาจารย์ที่ปรึกษา ที่มีการช่วยแนะนำในเรื่องการศึกษาชุมชน ทำให้การศึกษาชุมชนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าตัวผู้ศึกษาเองจะไม่เคยมีประสบการณ์การศึกษาชุมชนมาก่อนเลยก็ตาม แต่สิ่งที่ได้รับกลับมาในครั้งนี้มีความต่างอย่างมากจากที่เคยได้รับในการเข้าค่ายศึกษาชุมชนอื่นๆ ทั่วไป เนื่องจากมีการปฐมนิเทศก่อนที่จะมีการลงศึกษาชุมชนจริงๆ ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่าการเตรียมการที่พร้อมก่อนมีการศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับผู้ที่จะลงไปศึกษา การเตรียมการนั้นอาจมีประเด็นของประเด็นที่ต้องการศึกษา วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของการเตรียมตัว เตรียมใจพร้อมที่จะรับกับสถานการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้น อาจมีการซักซ้อมทำความเข้าใจกันก่อนว่า “เมื่อลงชุมชนแล้ว จะต้องพบเจอกับสิ่งใดบ้าง หรืออาจต้องพบกับสิ่งที่ไม่คาดคิดก็เป็นได้”

หลักสูตรดังกล่าว เป็นสิ่งที่มีคุณค่าก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่สามารถหาได้จากในห้องเรียน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นบนสภาพของชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผู้เรียนต้องมีการใช้ทักษะในทุกๆด้าน เมื่อต้องลงไปศึกษาชุมชน สิ่งที่ได้มิใช่เพียงการเรียนรู้ที่เกิดบนพื้นฐานจากความคิดหรือหลักของเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ด้วยอารมณ์ความรู้สึก และจิตใจ ก่อให้เกิดการพัฒนาในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าคือในระดับของจิตวิญญาณ (spiritual) ที่มีความสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งกับการทำความเข้าใจศาสตร์ความรู้ โดยเฉพาะทางด้านจิตวิทยาให้เกิดความเข้าใจ และมีความสามารถพอที่จะนำไปใช้กับทั้งบุคคลกลุ่มหรือชุมชน

4.4. ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร

ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร จากการสัมภาษณ์และจากการสนทนากลุ่มประมวลคำตอบได้ใกล้เคียงกันทั้งหลักสูตรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้ง 3 หลักสูตร ดังนี้

1. ปัจจัยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการฝึกอบรม

1.1 กลุ่มอาจารย์ผู้จัดกิจกรรมฝึกอบรม นักศึกษาแจ้งว่าจากการได้เห็นการทุ่มเท การให้ความรู้อย่างจริงจัง หวังดี เอื้ออาทร ห่วงใย

1.2 กลุ่มพี่เลี้ยง นักวิชาการ นักศึกษาเห็นเช่นเดียวกันกับอาจารย์ที่รับรู้ได้ถึงความห่วงใย ท่ามกในการทำงาน พร้อมทั้งจะให้คำปรึกษาช่วยเหลือในทุกด้าน รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

1.3 กลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษา ที่คอยเยี่ยมมนิเทศให้กำลังใจในการทำงาน เมื่อพบปัญหาจะช่วยแก้ปัญหาโดยเฉพาะการให้กำลังใจในการริเริ่มงานที่ยากและท้าทาย

1.4 กลุ่มเพื่อนอาสาสมัคร เมื่อร่วมเดินเส้นทางเดียวกัน จะรู้สึกผูกพัน จะคอยช่วยเหลือคำจูงซึ่งกันและกันในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรืออื่นๆ

1.5 ชาวบ้าน การได้รับการต้อนรับที่ดี การเห็นคุณค่าของคนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ของชาวบ้าน ทำให้นักศึกษารู้สึกอบอุ่น เปรียบเสมือนเป็นบ้านแห่งที่สอง นักศึกษาจะผูกพันแม้จะเสร็จสิ้นโครงการแล้ว จะพยายามหาทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้ในหมู่บ้านนั้นๆตลอดไป

1.6 เจ้าหน้าที่โครงการปฏิบัติงานหรือเจ้าหน้าที่องค์กร เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นักศึกษารู้สึกผูกพันกับงานนั้นๆเช่นกัน ถ้าเจ้าหน้าที่เหล่านั้นเป็นแบบอย่างที่ดีของคนทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม

2. ปัจจัยในกระบวนการฝึกอบรม

2.1 กิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกปฏิบัติงาน เป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสำนักอาสาสมัคร ทั้งนี้เนื่องจากบางคนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความไม่แน่ใจก็มี หรือบางคนมีใจมาเต็มร้อยพร้อมกับการคาดหวังที่จะได้เรียนรู้สูง หากกิจกรรมไม่ตอบสนอง อาจทำให้ความรู้สึกไม่ตรงตามความคาดหวังเกิดขึ้นได้

2.2 พื้นที่ในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการเกื้อหนุนจิตสำนึกเช่นกัน โครงการหรือองค์กรที่มีพื้นที่ที่เอื้ออำนวยให้นักศึกษาได้ช่วยแบ่งปันทุกข์สุข ทำประโยชน์ให้กับชุมชนหรือองค์กรนั้นอาสาสมัครมากกว่าโครงการหรือองค์กรที่ให้ประโยชน์แก่ เป็นแต่เพียงผู้รับ จะทำให้ความรู้สึกมีคุณค่าของตนเองน้อยลงได้

2.3 การสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ช่วยเสริมสำนักอาสาสมัครได้ เนื่องจากในขณะช่วงเวลาของการสรุปบทเรียนไม่ว่าจะเป็นสารนิพนธ์หรือแม้แต่การจดบันทึกเรื่องราวของชุมชนหรือของงานในองค์กรนั้นๆที่นักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วม เปรียบเสมือนการย้ำเตือนความรู้สึกที่ดีที่มีคุณค่าอยู่ตลอดเวลา

4.5 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จะสะท้อนปัจจัยนี้ค่อนข้างน้อย โดยส่วนใหญ่ นักศึกษามีความเห็นว่าเป็นอยู่กับตัวนักศึกษาเองในเบื้องต้น กระบวนการจัดกิจกรรมมีบ้างแต่

เป็นส่วนน้อย อาทิ การเยี่ยมนิเทศงานของพี่เลี้ยงหรืออาจารย์ที่ปรึกษา ถ้าหากมีข้อขัดข้อง ไม่เป็นไปตามกระบวนการ ก็ทำให้กำลังใจลดน้อยลงได้บ้าง ซึ่งก็อาจเป็นบางคนเท่านั้น

4.6. ข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร

1. นักศึกษามีความเห็นว่าการพัฒนาจิตสำนึก จะต้องยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรม ไม่ควรมีกรอบเข้มงวดตายตัว อาทิ หลักสูตรอาสาสมัครบริการสังคมไม่ควรกำหนดว่าจะต้องทำงานไม่ต่ำกว่า 150 ชั่วโมง ถึงจะนับว่าผ่านหลักสูตรนี้ เป็นต้น

2. ควรจัดกิจกรรมในลักษณะไม่เป็นทางการให้หลากหลายกิจกรรม อาจจัดตามประเด็นร้อนของสังคม และควรจัดบ่อยขึ้น

3. สำหรับกิจกรรมที่เป็นทางการ ดังเช่นหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครนั้น เป็นหลักสูตรที่ดี เป็นหลักสูตรทางเลือกของสังคมไทย ควรดำรงไว้ แต่อาจปรับเปลี่ยนให้ทันสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันได้โดยการจัดให้ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติงานตามองค์กรต่างๆที่เกิดขึ้นใหม่ๆตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป